

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2020 m. liepos 2 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Algio Norkūno (kolegijos pirmininkas, pranešėjas) ir Algirdo Taminsko,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **atsakovės Lietuvos Respublikos, atstovaujamos Teisingumo ministerijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Generalinės prokuratūros** kasacinius skundus dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės V. S. ieškinį atsakovei Lietuvos Respublikai, atstovaujamai Teisingumo ministerijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Generalinės prokuratūros, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių neturtinės žalos atlyginimą dėl operatyvinės veiklos (kriminalinės žvalgybos) subjektų, ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismų neteisėtų veiksmų, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė V. S. 2018 m. lapkričio 20 d. ieškiniu prašė Panevėžio apylinkės teismo priteisti iš atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – ir STT), Generalinės prokuratūros ir Teisingumo ministerijos, 150 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą.
3. Ieškovė teigė, kad operatyvinis tyrimas jos atžvilgiu buvo pradėtas, nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo. Baudžiamojame byloje ieškovei įtarimai buvo pareikšti tik 2010 m. lapkričio mėnesį, nors operatyvinis tyrimas jos atžvilgiu vyko visą laiką, t. y. nuo 2008 m. spalio 17 d. buvo naudotos techninės priemonės turint tikslą kontroliuoti, fiksuoti ir kaupti telekomunikacijų tinklais ieškovės perduodamą mobiliojo ryšio telefonu informaciją. Teisėjų tarybai buvo pateikta neteisėtai surinkta operatyvinio tyrimo medžiaga turint tikslą patvirtinti, kad ieškovės duktė J. S. 2008 m. lapkričio 6–12 d. nesirgo. Pareigūnai siekė, kad jai būtų iškelta drausmės byla, norėjo, kad kuo greičiau būtų patarta Prezidentei ieškovę atleisti iš teisėjo pareigų, vėliau prokuroras jai pareiškė įtarimus.

4. Dėl tyrimo veiksmų sutriko ieškovės sveikata, ji teigė, kad ilgą laiką buvo nedarbinga – nuo 2010 m. rugpjūčio 29 d. iki 2010 m. rugsėjo 10 d. ji gydėsi ligoninėje, o nuo 2010 m. lapkričio 9 d. iki 2010 m. gruodžio 23 d. gydėsi ambulatoriškai. Ieškovei buvo nustatytas potrauminis stresas, hipertenzija, pareigūnų veiksmai lėmė, kad ji susirgo depresija. Nepaisydamas ieškovės sveikatos būklės, prokuroras J. L. ėmėsi tirti nedarbingumo pažymėjimo išdavimo teisėtumą. Dėl paminėtų neteisėtų pareigūnų veiksmų ieškovę kankino nerimas, nemiga, ji neteko daug svorio, negalėjo dirbti jokio darbo net trejus metus.
5. Dėl neteisėtų nurodytų pareigūnų veiksmų, ieškovės teigimu, buvo pažemintas jos orumas, autoritetas. Ieškovei buvo padaryta didelė neturtinė žala, kurios kilimui sudarė sąlygas STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, generalinio prokuroro pavaduotojas ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas, aplaidžiai atlikę jiems pavestas pareigas, nežvelgę atliekamo tyrimo neteisėtumo. Ieškovės patirtus išgyvenimus, sveikatos sutrikimą daugiausia lėmė tuomečio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko veiksmai, jo oficialiai išdėstyti teiginiai suformavo ikiteisminį tyrimą kontroliavusių pirmosios instancijos teismų teisėjų poziciją, kad ji yra įvykdžiusi nusikalstamus veiksmus. Tuo vadovavosi ir Lietuvos apeliacinis teismas, priimdamas 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį jos atžvilgiu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 (toliau – ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis) konstatavo, kad tuo metu galiojusio Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalies kontekste operatyvinis tyrimas ieškovės atžvilgiu buvo pradėtas nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. Panevėžio apylinkės teismas 2019 m. liepos 5 d. sprendimu atmetė ieškinį dėl neturtinės žalos atlyginimo. Teismo sprendime nustatytos faktinės aplinkybės ir jų teisinis vertinimas pateikiami toliau.
7. Teismas nustatė, kad Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžiu V. S. pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 228 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį, 228 straipsnio 1 dalį, 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį buvo išteisinta, nes nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 31 d. nuosprendžiu panaikinta Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžio dalis, kuria ieškovė buvo išteisinta dėl kaltinimo pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį, 228 straipsnio 1 dalį, ir priimtas apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo ieškovė buvo pripažinta kalta padariusi nusikalstamas veikas, nustatytas BK 228 straipsnio 2 dalyje, 24 straipsnio 5 dalyje, 228 straipsnio 1 dalyje, ieškovei buvo paskirta su laisvės atėmimu nesusijusi bausmė – 2259 Eur bauda; taip pat buvo panaikinta nuosprendžio dalis, kuria V. S. buvo išteisinta pagal BK 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, baudžiamoji byla dėl šios dalies nutraukta, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 panaikino Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį, paliko galioti Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. sausio 24 d. išteisinamojo nuosprendžio dalį dėl V. S. inkriminuočių nusikalstamų veiksmų (baudžiamosios bylos Nr. 1-02-2-00098-2010-4).
8. Ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK)

- 1.124 straipsnis). CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo.
9. Operatyvinis tyrimas buvo vykdomas nuo 2008 m. spalio 17 d. iki 2010 m. lapkričio mėnesio, 2008 m. rugsėjo 1 d., 2008 m. spalio 17 d. Vilniaus apygardos teismo pirmininko priimtos nutartys dėl slapto sekimo ir telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolės, 2009 m. gruodžio 22 d. prokuroro kreipimasis dėl slapto balso pavyzdžių paėmimo lyginamajam tyrimui, Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjos veiksmai 2009 m.: perduodamos informacijos kontrolės pratęsimas, ieškovės nedarbingumas 2010 m. – buvo daugiau kaip prieš aštuonerius metus iki ieškinio pareiškimo teismui 2018 m. lapkričio 20 d. Lietuvos apeliacinio teismo apkaltinamasis ieškovės atžvilgiu nuosprendis buvo priimtas 2014 m. spalio 31 d., t. y. daugiau nei prieš ketverius metus iki ieškinio.
  10. Teismas nesutiko su ieškove, kad ieškinio senaties terminas skaičiuotinas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarties priėmimo, nes tai, kad nebuvo teisinio pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą ieškovės atžvilgiu, buvo nurodęs ir Kauno apygardos teismas, 2013 m. sausio 24 d. išteisinamajame nuosprendyje nepripažinęs operatyvinio tyrimo metu gautų duomenų įrodymais. Dėl galimai neteisėto ikiteisminio tyrimo jos atžvilgiu pradėjimo ir subjekto, neturinčio tokių įgalinimų veikti, ieškovei taip pat buvo žinoma, kai ji su baudžiamosios bylos medžiaga, susijusia su drausminės atsakomybės ieškovei taikymu, susipažino 2010 m. spalio 27 d., o 2010 m. gruodžio mėn. ji susipažino su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Teisė apskūsti atitinkamos institucijos pareigūnų veiksmus kyla nuo veiksmų atlikimo momento. Operatyvinio tyrimo veiksmai buvo atlikti dar 2008 m. spalio 16 ir 17 d. Pagal STT atstovo teisme duotą paaiškinimą, ieškovė nepasinaudojo teise apskūsti atitinkamų operatyvinių veiksmų vadovaudamasi Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymu ar operatyvinės veiklos įstatymo nuostatomis.
  11. Ieškovė anksčiau dirbo teisėja, ji teisininkė, turėjo realią galimybę anksčiau kreiptis į teismą su šiuo ieškiniu dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo iš atsakovės Lietuvos valstybės. Teismas sprendė, kad ieškovė praleido terminą ieškiniui pateikti dėl subjektyvių priežasčių ir nėra pagrindo terminą atnaujinti. Prašymo atnaujinti praleistą terminą ieškovė teismui nėra pateikusi ir nenurodė objektyvių termino praleidimo priežasčių. Teismas nenustatė objektyvių aplinkybių, kurios ieškovei kliudė su ieškiniu dėl neturtinės žalos atlyginimo kreiptis į teismą anksčiau, kol dar nebuvo suėjęs ieškinio pateikimo terminas. Esant tokioms aplinkybėms, teismas taikė ieškinio senatį ir atmetė ieškinį.
  12. Teismo vertinimu, ieškovės ieškinys dėl neturtinės žalos atlyginimo yra nepagrįstas ir negali būti patenkintas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje konstatavo, kad operatyvinis tyrimas V. S. atžvilgiu buvo pradėtas nesant tam teisinio pagrindo, t. y. netinkamo STT pareigūno (pasirašė ne STT valdybos viršininkas, o STT Panevėžio valdybos Operatyvinio skyriaus viršininkas), negalima laikyti, jog ginčo objektu tapę veiksmai savo esme yra neteisėti civilinio proceso tvarka tokiu būdu, jog tiesiogiai dėl jų kiltų civilinė atsakomybė ir būtų priteistas žalos atlyginimas. Šis momentas yra itin svarbus sprendžiant asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, t. y. asmens išteisinimui baudžiamojoje byloje, bet ne neturtinės žalos padarymo klausimą. Tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo ir faktinio pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą ieškovės atžvilgiu nebuvimą, taip pat savaime nereiškia žalos padarymo asmeniui, kurio atžvilgiu ir buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, nes būtent ikiteisminio tyrimo metu, taip pat vėliau, baudžiamąją bylą perdavus nagrinėti teismui, yra nustatoma, ar asmuo padarė nusikalstamą veiką.
  13. Būtent ikiteisminis tyrimas ir yra skirtas, kad būtų išsiaiškinti nusikalstamos veikos požymiai ir nustatyta objektyvi tiesa apie asmens veiksmų pavojingumą. Išteisinamasis nuosprendis yra asmens rehabilitavimas baudžiamojo persekiojimo prasme ir tokiu būdu nėra galimybės laikyti, jog baudžiamosios bylos iškėlimas (pranešimo apie įtarimą pareiškimas, kiti susiję procesiniai veiksmai), taikytos procesinės prievartos priemonės buvo neteisėti, jeigu jos buvo priimtos

vadovaujantis proceso taisyklių. Šiuo atveju procesinės prievartos priemonės, įskaitant kardomąją priemonę, ieškovės atžvilgiu buvo taikytos vadovaujantis BPK nuostatomis ir nebuvo pripažintos neteisėtomis, t. y. neteisėtai paskirtomis; skundus tiek dėl šių priemonių taikymo, pareigūnų, prokuroro, teisėjų nušalinimus nagrinėjo įgalioti asmenys, skirtingi pareigūnai, teismai.

14. Kauno apygardos teismas 2012 m. birželio 4 d. panaikino V. S. 2010 m. lapkričio 16 d. prokuroro nutarimu paskirtą kardomąją priemonę – rašytinį pasižadėjimą neišvykti ir įpareigojimą nebendrauti su kitu asmeniu, nes ši proceso užtikrinimo priemonė toje proceso stadijoje tapo nebereikalinga. Teismas nenustatė, kad kardomosios priemonės V. S. paskyrimas padarė esminę žalą jos ir jos šeimos teisėms, teisėtiems interesams.
15. Remiantis kasacinio teismo praktika, tam, kad būtų konstatuoti neteisėti veiksmai, turi būti įrodyta, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, teismas padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę asmens teisių pažeidimui baudžiamajame procese (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575-969/2015). Objektivių duomenų apie esminės klaidos padarymą baudžiamajame procese tokiu būdu, kad ieškovei būtų sukelta atlygintinė neturtinė žala, nėra pateikta į bylą. Ieškovė nenurodė ir nepagrindė įrodymais to, jog jai buvo sukelta didelė žala tam tikrais, konkrečiai įvardytais STT pareigūnų veiksmais.
16. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje nenurodė, kad ieškovė nepadarė jokių priešingų teisei veiksmų. Tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendį ir su tam tikrais pakitimais paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį, kuriuo ieškovė buvo išteisinta, nėra pagrindo teismui pripažinti apeliacinės instancijos teismo veiksmų neteisėtais.
17. Teismas nesutiko, kad buvo pernelyg ilgas baudžiamasis procesas ir dėl to ieškovei turėtų būti priteistas neturtinės žalos atlyginimas. Teismai baudžiamojo proceso trukmės pagrįstumą pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) ir Lietuvos teismų praktiką vertina, atsižvelgdami į konkrečias bylos aplinkybes bei EŽTT praktikoje suformuluotus kriterijus, bylos sudėtingumą, pareiškėjo, taip pat valstybės institucijų elgesį organizuojant bylos procesą, proceso reikšmę kaltinamajam (EŽTT 2009 m. sausio 20 d. sprendimas byloje *Norkūnas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 302/05; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011). Nagrinėjamu atveju baudžiamasis procesas užsitęsė dėl kaltinamųjų asmenų, taip pat kitų proceso dalyvių, liudytojų skaičiaus, jiems inkriminuoto bendrininkavimo atliekant tam tikrus nusikalstamo pobūdžio veiksmus, nemažo veikų epizodų skaičiaus kaltinime, didelės rašytinės bylos apimties, taip pat pačių kaltinamųjų, įskaitant ieškovę, teiktų prašymų pareigūnams, institucijoms nemažo skaičiaus, kurie buvo nagrinėjami BPK nustatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad ieškovė nenurodė konkrečių proceso delsimo faktų, tokie faktai teismui susipažinus su baudžiamosios bylos medžiaga taip pat nebuvo nustatyti.
18. Teismas neturėjo pagrindo padaryti išvadą, kad ieškovės nurodyti sveikatos sutrikimai, ligos yra tiesiogiai susiję priežastiniu ryšiu su ikiteisminiu tyrimu ir baudžiamuoju procesu, nes 2010 m. liepos 7 d. Teisėjų etikos ir drausmės komisija sprendė klausimą dėl drausmės bylos ieškovei kaip teisėjai iškėlimo, ieškovė dalyvavo tame posėdyje, Teisėjų tarybos 2010 m. lapkričio 5 d. nutarimu Nr. 13P-149-(7.1.2) patarta Lietuvos Respublikos Prezidentei atleisti ieškovę iš Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėjo pareigų, savo poelgiu pažėmus teisėjo vardą, ir ji buvo atleista iš teisėjo pareigų Lietuvos Respublikos Prezidentės 2010 m. lapkričio 5 d. dekretu Nr. 1K-528. Būtent po to pablogėjo ieškovės sveikata ir ji tapo nedarbinga. Ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas anksčiau, 2008 metais. Ieškovė pateikė teismui medicininį išrašą apie sveikatos patikrą, tyrimus, gydymą 2012 m. sausio 2–5 d., tačiau nėra galimybės nustatyti mediciniame dokumente nurodyto sveikatos sutrikimo sąsajos su baudžiamuoju procesu, atitinkamais baudžiamojo proceso veiksmais. 2010 m. gruodžio 9 d. ieškovė susirgo vidutinio sunkumo depresija, tai matyti ir iš medicininių dokumentų išrašo, tačiau byloje

surinktų įrodymų visuma nesuponuoja išvados, jog liga yra ieškovės atžvilgiu pradėto baudžiamojo persekiojimo tiesioginė pasekmė.

19. Ieškovė teisme nurodė, kad ji bei jos šeima (sutuoktinis, vaikai) labai išgyveno ir dėl jos sutuoktinio (byloje liudytojo R. S.) atžvilgiu pradėto tyrimo, baudžiamojo persekiojimo, R. S. teisme taip pat paliudijo, jog ieškovės sveikatos pablogėjimą lėmė jos atžvilgiu pradėtas ikiteisminis tyrimas, taip pat ieškovės atžvilgiu pradėta drausmės byla prokuratūros teikimu. Iš to teismas darė išvadą, kad ieškovė labai išgyveno ir dėl kitų procesų – jos sutuoktinio atžvilgiu pradėto baudžiamojo persekiojimo ir jos pačios atžvilgiu pradėtos drausmės bylos, kurios pasekmė buvo ieškovės atleidimas iš teisėjo pareigų. Ieškovės nurodyti neigiami išgyvenimai – nerimas, nemiga, silpnumas, svorio netekimas – yra paprastai būdingi visiems procesams, kurie asmeniui turi didelę reikšmę, todėl negalima laikyti, jog bet kuriuo atveju asmuo įgyja teisę į atlygintą neturtinę žalą.
20. Ieškovė taip pat nurodė, kad negalėjo dirbti jokio darbo net trejus metus, tačiau, teismo vertinimu, iš byloje surinktų įrodymų visumos negalima padaryti išvados, jog tai lėmė vien tik tai, kad ieškovės atžvilgiu buvo pradėtas baudžiamasis persekiojimas. Nepateikti teismui duomenys, kad ieškovė dirbti bet kokio darbo negalėjo dėl rimtų sveikatos sutrikimų, jai nebuvo nustatytas neįgalumas. Ieškovei negali būti priteistas neturtinės žalos atlyginimas ir dėl to, kad ieškovė buvo išbraukta iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo 2014 m. lapkričio 20 d. ir kurį laiką nedirbo.
21. Ieškovės nurodytas jai padarytas neturtinės žalos dydis – 150 000 Eur neatitinka protingumo ir sąžiningumo kriterijų. Didžiausias neturtinės žalos atlyginimas priteisiamas už labiausiai valstybės ginamus teisinius gėrius, tokius kaip sunkus sveikatos sutrikdymas arba tyčinis gyvybės atėmimas, už kitų teisinių gėrių pažeidimus Lietuvos valstybė nėra įsipareigojusi atlyginti žalą didelėmis sumomis. Operatyvaus tyrimo veiksmai, iš kurių ieškovė kildina patirtą neturtinę žalą, buvo atlikti prieš 8–10 metų, kai buvo kur kas žemesnis valstybės pragyvenimo lygis, ši aplinkybė yra reikšminga pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų praktiką, kai yra sprendžiamas klausimas dėl priteistino neturtinės žalos atlyginimo dydžio. Todėl tuo atveju, jeigu ieškovė būtų įrodžiusi ieškinio pagrįstumą, jai priteistinas žalos atlyginimas būtų buvęs mažinamas.
22. Išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės V. S. apeliacinį skundą, Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimu panaikino Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. liepos 5 d. sprendimą ir ieškinį tenkino iš dalies: priteisė ieškovei V. S. iš Lietuvos Respublikos 75 000 Eur neturtinės žalos atlyginimą. Teismo sprendime nustatytos faktinės aplinkybės ir jų teisinis vertinimas pateikiami toliau.
23. STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, vadovaudamasis 2008 m. spalio 14 d. nekonkrečių ir nepatikrintų duomenų pranešimu, 2008 m. spalio 16 d. nutarimu Nr. S8-09-195 nutarė papildyti operatyvinį tyrimą dėl V. S., kuri tuo metu dirbo Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėja. Šio nutarimo pagrindu pagal generalinio prokuroro pavaduotojo G. J. 2008 m. spalio 17 d. teikimą Vilniaus apygardos teismas 2008 m. spalio 17 d. nutartimi sankcionavo slapta perduodamos informacijos turinio kontrolę ir fiksavimą. Vilniaus miesto pirmojo apylinkės teismo 2009 m. rugsėjo 1 d., 2009 m. rugsėjo 25 d., 2009 m. gruodžio 1 d. nutartimis buvo pratęsiama ieškovės mobiliuoju telefonu perduodamos informacijos kontrolė. Generalinės prokuratūros prokuroras J. L. 2009 m. gruodžio 22 d. kreipėsi į ikiteisminio tyrimo teisėją, prašydamas priimti nutartį leisti savo tapatybės neatskleidžiantiems ikiteisminio tyrimo pareigūnams slapta paimti V. S. balso pavyzdžius, prašymas 2009 m. gruodžio 23 d. nutartimi buvo netenkintas, teismui konstatavus, kad V. S. nėra įtariamoji, nukentėjusioji ar liudytoja, todėl jokie BPK nustatyti ikiteisminio tyrimo procesiniai veiksmai jos atžvilgiu šioje bylos tyrimo stadijoje negalimi. Ieškovės naudojamo mobiliojo telefono jau buvo klausomasi nuo 2008 m. rugsėjo 1 d., gavus leidimą pradėti operatyvinį tyrimą jos sutuoktinio R. S. atžvilgiu.

24. Prokuroras 2010 m. lapkričio 11 d. pranešime apie įtarimą nustatė, kad yra pakankamai duomenų įtarti, jog V. S. piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, siekdama kitokios asmeninės naudos, kurstė valstybės tarnautojui prilygintą asmenį padaryti piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi bei tikro dokumento suklastojimą ir žinomai suklastoto dokumento realizavimą, t. y. ji, būdama teisėja ir veikdama tiesiogine tyčia, priešingais teisėjo tarnybos interesais, siekdama kitokios asmeninės naudos, 2008 m. lapkričio 2 d. – 2008 lapkričio 4 d. telefoninių kontaktų metu kreipėsi į asmenį, kuris dėl šios veikos nėra kaltas, – jai tarnybiškai pavaldžią sekretorę su prašymu, kad šios sesuo gydytoja D. N. išduotų nedarbingumo pažymėjimą jokia liga nesergančiai jos dukteriai J. S. Ieškovės sutuoktinis R. S., tęsdamas bendrus nusikalstamus veiksmus, 2008 m. lapkričio 5 d. apie 9–11 val. asmeniškai gydytojai perdavė prašymą išrašyti žinomai jokia liga nesirgusiai dukteriai J. S. nedarbingumo pažymėjimą, pateisinantį jos nebuvimą darbe nuo 2008 m. lapkričio 6 d. iki 2008 m. lapkričio 12 d., ir šį žinomai suklastotą tikrą dokumentą realizuoti perduodant J. S. panaudoti. 2008 m. lapkričio 6 d. gydytoja D. N. poliklinikos patalpose, neapžiūrėjusi J. S., neįsitikinusi, kad ji serga, išrašė nedarbingumo pažymėjimą, į šį dokumentą sąmoningai įrašydama melagingus, tikrovės neatitinkančius duomenis apie tai, kad J. S. serga ūmine viršutinių kvėpavimo takų infekcija, ir nurodydama jos nedarbingumo laikotarpį nuo 2008 m. lapkričio 6 d. iki 2008 m. lapkričio 10 d. Buvo sudarytos sąlygos J. S. įvykdyti sukčiavimą, pasisavinant bendros 331,66 Lt (96,05 Eur) valstybės turtą – ligos pašalpos lėšas.
25. 2010 m. lapkričio 16 d. V. S. buvo paskirta kardomoji priemonė – rašytinis pasižadėjimas neišvykti. V. S. 2010 m. lapkričio 5 d. dekretu atleista iš Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėjo pareigų savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą. 2011 m. sausio 27 d. buvo surašytas kaltinamasis aktas. 2011 m. gruodžio 21 d. nutartimi byla perduota nagrinėti Kauno apygardos teismui. Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžiu ieškovė išteisinta. Jo dalį panaikino Lietuvos apeliacinis teismas 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamuoju nuosprendžiu, kuriuo ieškovę pripažino kalta padarius nusikalstamas veikas, nustatytas BK 228 straipsnio 2 dalyje, 24 straipsnio 5 dalyje, 228 straipsnio 1 dalyje, paskyrė su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę – 2259 Eur baudą; taip pat panaikino nuosprendžio dalį, kuria ieškovė buvo išteisinta pagal BK 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį, baudžiamąją bylą dėl šios dalies nutraukė, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi panaikino Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. nuosprendį ir paliko galioti Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžio dalį dėl ieškovės atžvilgiu inkriminuočių nusikalstamų veiksmų.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje konstatuota: 1) operatyvinis tyrimas teisėjos V. S. atžvilgiu buvo pradėtas nesant tam teisinio pagrindo. Kadangi jokie veiksmai, dėl kurių teisėja V. S. buvo įtarinėjama, nebuvo nustatyti, tai nebuvo ir faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą V. S. atžvilgiu; 2) kaltinimas teisėjai V. S. piktnaudžiaujant tarnyba buvo grindžiamas tuo, kad ji piktnaudžiavo savo autoritetu. Ji Panevėžyje buvo autoritetinga, tačiau vien tai nepagrindžia jos kaltės dėl piktnaudžiavimo tarnyba. Dėl nedarbingumo pažymėjimo išdavimo sprendžia gydytojas, o ne teisėjas. V. S. nedarbingumo pažymėjimo išdavimas niekaip negalėjo būti naudingas, nes jokių išmokų už jį negavo, pateisinti dukters nebuvimo darbe neturėjo pareigos. D. N. žinojimas, kad V. S. yra teisėja, negali būti vertinamas kaip kurstymas piktnaudžiauti tarnyba ir kurstymas klastoti dokumentą. Nedarbingumo pažymėjimo išdavimo taisyklių pažeidimai negali sumenkinti nei teisėjo, nei teisminės valdžios autoriteto; 3) V. S. tarnyba nepiktnaudžiavo, nekurstė valstybės tarnautojui prilyginto asmens padaryti piktnaudžiavimą tarnyba ir tikro dokumento suklastojimą bei žinomai suklastoto tikro dokumento realizavimą jį panaudojant. Dėl tokių V. S. padarytų veiksmų didelės neturtinio pobūdžio moralinės ir organizacinės žalos valstybė nepatyrė, nebuvo iškraipyti teisėjo tarnybos principai, esmė ir turinys, pažemintas bei sumenkintas teisminės valdžios autoritetas ir diskredituotas teisėjų vardas. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip

pat konstatavo, kad šiuo atveju buvo perteklinis kaltinimas piktnaudžiavimu naudojant bendrininkavimo institutą, praktiškai kriminalizuojant veikas, kurios nekriminalizuotos įstatymo. Vien tai, kad vieno asmens atlikti veiksmai gali būti naudingi kitam asmeniui, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog asmuo, kurio naudai veiksmai buvo atlikti, veikė kaip kurstytojas; 4) V. S. buvo kaltinama ir nuteista dėl to, kad, piktnaudžiaudama teisėjo tarnyba, sukurstė valstybės tarnautojui prilygintą asmenį padaryti piktnaudžiavimą tarnyba ir suklastoti tikrą dokumentą, dėl to didelę neturtinio pobūdžio moralinę ir organizacinę žalą patyrė valstybė, buvo iškraipyti teisėjo tarnybos principai, esmė ir turinys, pažemintas bei sumenkintas teisminės valdžios autoritetas ir diskredituotas Lietuvos Respublikos teisėjo vardas. V. S. savo veiksmais nenulėmė nedarbingumo pažymėjimo išdavimo, todėl jos negalima sieti su teisėjo tarnybos interesais. Išduodant nedarbingumo pažymėjimą teisėja neatliko jokių veiksmų, kurie sumenkintų teisminės valdžios autoritetą, nes nedarbingumo pažymėjimus išduoda gydytojai.

27. *Dėl ieškinio senaties* – apeliacinės instancijos teismas nepritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad nagrinėjamu atveju turėjo būti taikoma ieškinio senatis ir šiuo pagrindu ieškinytis atmestas. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad ieškinio senaties terminas yra suėjęs, tačiau aiškiai nenurodė, nuo kurios būtent datos ieškinio senaties terminas dėl neturtinės žalos atlyginimo turėjo būti skaičiuojamas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi konstatuotas teisinio ir faktinio pagrindo nebuvimas ieškovės atžvilgiu pradėti ikiteisminį tyrimą. Tik užbaigus visą baudžiamąjį procesą, t. y. Lietuvos Aukščiausiam Teismui 2015 m. lapkričio 26 d. priėmus nutartį, kurioje konstatuota, kad tuo metu galiojusio Teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalies kontekste ieškovės atžvilgiu pradėtas operatyvinis tyrimas buvo pradėtas nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo, ieškovei atsirado teisė į žalos atlyginimą. Todėl ieškinio senaties terminas skaičiuotinas nuo 2015 m. lapkričio 27 d., ieškinį teismui ieškove pateikė 2018 m. lapkričio 20 d. Todėl teisėjų kolegija darė išvadą, kad ieškinio senatis nepraleista.
28. *Dėl atsakovės neteisėtų veiksmų (ne)buvimo* – viena iš būtinųjų sąlygų, kuri turi būti nustatyta tam, kad kiltų valstybės civilinė atsakomybė pagal CK 6.272 straipsnį, yra neteisėti teisėsaugos institucijų pareigūnų veiksmai ar neveikimas. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad neteisėtu veiksmu, dėl kurio galėtų atsirasti valstybės civilinė atsakomybė, pripažįstamas ne bet koks baudžiamosios ar baudžiamojo proceso teisės pažeidimas. Šia prasme siekiant konstatuoti neteisėtus veiksmus turi būti neginčijamai įrodyta ir pripažinta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ar teismas padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę ieškovo teisių pažeidimui baudžiamajame procese (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 18 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-670-378/2015).
29. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad neteisėtais veiksmais, kaip valstybės civilinės atsakomybės sąlyga, gali būti pripažinti, be kita ko, tokie veiksmai, kurie, nors ir atitiko baudžiamojo proceso teisės normas, tačiau kuriais buvo pažeista pareigūnų bendroji rūpestingumo pareiga (BPK 2 straipsnis), taip pat bendroji pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 straipsnio 1 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 3 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-200/2010; 2011 m. gruodžio 2 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011; 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-399-687/2016). Tai, kad civilinio proceso tvarka skundžiami veiksmai baudžiamajame procese nebuvo įvertinti kaip neteisėti, neužkerta kelio konstatuoti jų neteisėtumą civilinio proceso tvarka.
30. Neteisėti pareigūnų veiksmai gali būti ikiteisminio tyrimo pradėjimas, esant aplinkybėms, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas (BPK 3 straipsnis), pažeisti ikiteisminio tyrimo terminai (BPK 176 straipsnis) ir kitoks nepagrįstas pareigūnų neveikimas ar veikimas ne pagal savo kompetenciją, ėmimasis įstatymų nenustatytų ar akivaizdžiai neproporcingų priemonių ir pan. Sprendžiant dėl valstybės civilinės atsakomybės už teisėsaugos pareigūnų veiksmus, kiekvienu atveju reikia išsiaiškinti, ar konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas esant pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti, kad jis padarė nusikaltimą; civilinės atsakomybės požiūriu reikšminga aplinkybė yra ikiteisminio tyrimo ar baudžiamosios bylos nutraukimo,

asmens išteisinimo pagrindas; reikšminga ir tai, kaip įvertintas baudžiamųjų procesinių veiksmų teisėtumas baudžiamojo proceso teisės normų nustatyta tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-487-915/2015).

31. Ieškovė Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžiu, kuris Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi paliktas galioti, buvo išteisinta teismui nustačius, kad ieškovė nepadarė veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.
32. Pagal susiformavusią teismų praktiką, aplinkybė, jog asmuo galiausiai yra išteisintas, savaime nereiškia, kad jo baudžiamasis persekiojimas buvo neteisėtas ar kitaip „sukompromituotas“. Siekiant nuteisti asmenį taikomas įrodinėjimo standartas – bet kokių pagrįstų abejonių dėl jo nekaltumo pašalinimas – skiriasi nuo įrodinėjimo standarto, taikomo siekiant pradėti asmens baudžiamąjį persekiojimą, pagal kurį pakanka pagrįsto įtarimo, kad asmuo padarė nusikaltimą. Pagrįstą įtarimą patvirtinantys faktai neturi būti tokio lygmens, kaip būtina apkaltinamajam nuosprendžiui pagrįsti ar kaltinimui pareikšti (tai įvyksta vėlesnėje proceso stadijoje). Baudžiamojo proceso tikslas kaip tik ir yra įtarimo patikrinimas. Tai, kad vėliau procese asmuo išteisinamas dėl nusikaltimo, įtarimu kuriuo buvo grindžiama jam taikyta procesinė prievartos priemonė, dėl kaltinamųjų įrodymų stokos, nepaneigia pagrįsto įtarimo buvimo ankstesnėje proceso stadijoje (pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje *Talat Tepe prieš Turkiją*, peticijos Nr. 31247/96; 2013 m. birželio 20 d. sprendimas byloje *Lavrechov prieš Čekijos Respubliką*, peticijos Nr. 57404/08; 2015 m. sausio 27 d. sprendimas *Toni Kostadinov prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 37124/10; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-572-969/2015). Asmens, kurio atžvilgiu buvo vykdomas ikiteisminis tyrimas, išteisinimo faktas pats savaime, nesant duomenų, kad inicijuojant ar atliekant ikiteisminį tyrimą buvo pažeistos baudžiamąjį procesą reglamentuojančių teisės aktų nuostatos, nesuponuoja išvados dėl vykdyto baudžiamojo persekiojimo neteisėtumo.
33. Siekdamas nustatyti, ar atsakovė atliko neteisėtus veiksmus, teismas turi įvertinti, ar ieškovės atžvilgiu pagrįstai buvo vykdytas ikiteisminis tyrimas, ar ikiteisminį tyrimą organizavęs prokuroras ir jį vykde pareigūnai, baudžiamąją bylą nagrinėję teismai tinkamai atliko jų kompetencijai priskirtas funkcijas, nepažeidė teisės aktuose išdėstytų reikalavimų ir pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai.
34. Operatyvinis tyrimas buvo pradėtas 2008 m. spalio 16 d. STT iniciatyva, o įtarimai ieškovei dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, kurstymo padaryti nusikaltimą pareikšti tik po daugiau negu 2 metų, t. y. 2010 m. lapkričio 18 d., 2010 m. lapkričio 30 d., 2010 m. gruodžio 8 d. V. S. buvo pareikšti įtarimai padarius nusikaltimus, nustatytus BK 228 straipsnio 2 dalyje, 24 straipsnio 5 dalyje ir 228 straipsnio 1 dalyje; 24 straipsnio 5 dalyje ir 300 straipsnio 1 dalyje. Iš byloje esančių duomenų matyti, kad dar iki pranešimo apie įtarimą ieškovei pareiškimo buvo atliekamas operatyvinis tyrimas, jis tęsėsi daugiau negu dvejus metus. Taigi, pareiškus ieškovei įtarimus dėl piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi, kurstymo padaryti nusikaltimą, ikiteisminį tyrimą atlikę subjektai jau buvo surinkę tam tikrų duomenų apie galimai atliktą nusikalstamą veiką ir galėjo daryti bent preliminarį išvadą dėl konkrečių nusikalstamų veikų buvimo, įtariamųjų veiksmų kvalifikavimo. Operatyvinis tyrimas buvo pradėtas dėl kitų galimai ieškovės atliekamų neteisėtų veiksmų, o įtarimai jai pareikšti dėl visai kitų veikų atlikimo.
35. Kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarties, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad pateisinti operatyvinio tyrimo pradėjimo teisėtumą teisėjos V. S. atžvilgiu, kai teikimą dėl jo pasirašo Panevėžio STT valdybos Operatyvinio skyriaus viršininkas, bet ne STT valdybos viršininkas, kaip to reikalauja Teismų įstatymas, nėra teisinio pagrindo. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad operatyvinio tyrimo metu gauti duomenys pagrįstai nepripažinti įrodymais. 2008 m. spalio 14 d. išslaptintame pranešime apie gautą informaciją Nr. S8-09-188, pasirašytame Panevėžio STT valdybos Operatyvinio skyriaus

viršininko, teigiama, kad atliekamame operatyviniame tyrime dėl teisėjo R. S. galbūt korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos gauta informacija apie jo sutuoktinės teisėjos V. S. galbūt korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką. Šiame pranešime nurodoma „<...> gauta informacija apie tai, kad V. S., būdama Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėja, gali piktnaudžiauti tarnybine padėtimi – 2008 m. rugsėjo mėnesio pabaigoje ir spalio mėnesio pradžioje <...> gali daryti poveikį <...> teisėjui, kuris nagrinės <...> bylą <...>, kad <...> teisės pažeidėjų naudai būtų priimtas palankus sprendimas <...>“. V. S. galimai daro nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 228 straipsnio 2 dalis). Vertinant pranešimo turinį akivaizdu, kad pateikta informacija nebuvo patikrinta ir buvo nekonkreči, jokie veiksmai, dėl kurių teisėja V. S. buvo įtarinėjama, nebuvo nustatyti. Todėl išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad nebuvo ir faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą V. S. atžvilgiu. Teismas taip pat nurodė, kad teisinis reglamentavimas neatleidžia operatyvinės veiklos subjektų, prokurorų, teikiančių prašymus dėl operatyvinės priemonės – perduodamos informacijos kontrolės taikymo, o teisėjų, priimančių sprendimus sankcionuoti tokių priemonių skyrimą, – nuo pareigos įvertinti jos taikymo pagrįstumą ir proporcingumą. Kasacinis teismas konstatavo, kad tokios teisinės situacijos, kai per protingą laiką nepasitvirtinus įtarimui dėl nusikalstamos veikos toliau nepagrįstai ilgai atliekama (sankcionuojama) slapta telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolė iš esmės tikintis (nesant tam rimto pagrindo) gauti informacijos dėl kokios nors kitos nusikalstamos veikos ir taip siekiant pateisinti šios priemonės taikymą, netoleruotinos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-94-895/2015).

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje konstatuota, kad operatyvinis tyrimas buvo pradėtas neteisėtai, nesant tam nei teisinio, nei faktinio pagrindo; ikiteisminį tyrimą organizavęs prokuroras ir jį atlikę pareigūnai neteisėtai suformulavo ieškovei pareikštus įtarimus, netinkamai vertino byloje nustatytas aplinkybes ir ieškovės atliktus veiksmus, nepagrįstas kaltinimo teiginys, kad posėdžių sekretorė buvo tarnybiškai pavaldi ieškovei, padarė nepagrįstas išvadas dėl konkrečių nusikalstamų veikų padarymo, ikiteisminio tyrimo teisėjai nepagrįstai sankcionavo operatyvinio tyrimo veiksmus, nes, kaip konstatavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vien ta aplinkybė, jog ieškovė Panevėžyje buvo autoritetinga, nepagrindžia jos kaltės dėl piktnaudžiavimo tarnyba, ieškovei pateiktame kaltinime buvo perteklinis kaltinimas piktnaudžiavimu naudojant bendrininkavimo institutą, praktiškai kriminalizuojant veikas, kurios nekriminalizuotos įstatymo; konkrečiais byloje nustatytais faktais neargumentuoti teiginiai, kad buvo sumenkintas teisėjo vardas ir teisminės valdžios autoritetas.
37. Apeliacinės instancijos teismas sprendime konstatavo, kad ieškovės atžvilgiu buvo atlikti šie neteisėti veiksmai, lemiantys atsakovės civilinės atsakomybės atsiradimą: tiek operatyvinį, tiek ikiteisminį tyrimą atlikę pareigūnai, tiek ir baudžiamąją bylą išnagrinėję teismai padarė esminius baudžiamojo proceso pažeidimus, dėl kurių ieškovės atžvilgiu buvo nepagrįstai ir neteisėtai pradėtas tiek operatyvinis, tiek ikiteisminis tyrimas, pareikšti įtarimai ir kaltinimai dėl piktnaudžiavimo tarnyba siekiant kitokios asmeninės naudos, vykdant bendrus iš anksto suderintus veiksmus, sukurstant padaryti piktnaudžiavimą gydytojo tarnyba bei tikro dokumento suklastojimą ir žinomai suklastoto dokumento realizavimą, o vėliau ji buvo nepagrįstai pripažinta kalta dėl šių veikų padarymo. Ieškovės atžvilgiu vykdytas baudžiamasis persekiojimas buvo vykdomas ir neteisėtai, ir nepagrįstai. Iš neteisėtų veiksmų teisėti veiksmai nekylo. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui konstatavus, kad ieškovės atžvilgiu ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas ir atliekamas neturint tam nei faktinio, nei teisinio pagrindo, visi kiti veiksmai, atlikti po operatyvinio tyrimo atlikimo, pripažintini neteisėtais ir papildomas įrodinėjimas šiuo atveju nereikalingas. Taigi atsakovė atliko neteisėtus veiksmus, nukreiptus prieš ieškovę, tuos veiksmus atliko visi atsakovei atstovaujantys atstovai.
38. *Dėl ieškovės patirtos neturtinės žalos ir jos priežastinio ryšio su neteisėtais veiksmais, neturtinės žalos atlyginimo dydžio* – CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala

yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio pradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012). Todėl teismo, sprendžiančio nukentėjusiajam padarytos neturtinės žalos įvertinimo pinigais klausimą, funkcija yra parinkti teisingą, kuo labiau sušvelninančią negatyvius padarinius piniginę kompensaciją už nukentėjusio asmens patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus ir pradimus ir taip sudaryti materialias prielaidas kiek įmanoma atkurti tai, ko neturtinės vertybės pažeidimo atveju sugrąžinti, adekvačiai įvertinti ir atlyginti pinigais iš esmės nėra galimybės.

39. Bendrieji kriterijai, į kuriuos visais atvejais atsižvelgia teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, nustatyti CK 6.250 straipsnio 2 dalyje. Pagal šią nuostatą, nustatant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgiama į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį ir kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.
40. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį už nepagrįstą per ilgą baudžiamąjį persekiojimą, nepagrįstą nuteisimą, be bendrųjų kriterijų, nustatytų CK 6.250 straipsnyje, turi atsižvelgti į šias teisiškai reikšmingas aplinkybes: baudžiamąjį persekiojimo pradėjimo pagrįstumą, jo trukmę, bausmės rūšį, konkrečius atitinkamų baudžiamąjį proceso metu priimtų sprendimų trūkumus, bausmės padarinius asmeniniam gyvenimui (ar nepagrįstai nuteistas asmuo turėjo šeimą, nepilnamečių vaikų; ar turėjo ypatingų užsiėmimų, kuriuos nutraukė paskirta bausmė), nepagrįsto baudžiamąjį persekiojimo ir nuteisimo padarinius asmens sveikatai, įskaitant psichinę, padarinius profesiniam gyvenimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-378/2011).
41. Byloje nustatyta, kad ieškovės atžvilgiu apie 7 metus 1 mėnesį ir 9 dienas (nuo 2008 m. spalio 17 d. iki 2015 m. lapkričio 26 d.) nepagrįstai buvo vykdomas baudžiamasis persekiojimas, ieškovė buvo nepagrįstai kaltinama, o vėliau – dėl piktnaudžiavimo buvo nuteista per laikotarpį nuo 2014 m. spalio 31 d. iki 2015 m. lapkričio 26 d. Ieškovė dirbo teisėja, buvo atleista iš teisėjo pareigų kaip pažeminusi teisėjo vardą, iki 2013 metų nedirbo dėl to, kad 2010 m. gruodžio 9 d. konstatuota, jog susirgo vidutinio sunkumo depresija, 2014 m. sausio 6 d. tapo advokate, tačiau dėl neteisėto nuteisimo ieškovė iki pat galutinio reabilitavimo baudžiamajame procese negalėjo dirbti savo kvalifikaciją atitinkančio darbo ir gauti pajamų, nes buvo išbraukta iš advokatų sąrašo. Išvardytų aplinkybių atsiradimą lėmė tai, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras ir teismai padarė esminių baudžiamąjį proceso pažeidimų, kuriuos konstatavo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje.
42. Nepagrįstai, neteisėtai ir netinkamai atliktas ikiteisminis tyrimas, neteisėtas ieškovės nuteisimas neigiamai paveikė tiek jos profesinį, tiek ir asmeninį gyvenimą – ieškovė 2010 metais buvo atleista iš darbo, t. y. teisėjo pareigų, negalėjo dirbti savo išsilavinimą ir kvalifikaciją atitinkančio darbo ir gauti ankstesnį darbo užmokestį atitinkančių pajamų, negalėjo bendrauti su buvusiais kolegomis, pažįstamais, ji bijojo, kad iš jos gali būti atimtos globėjo teisės, visuomenės informavimo priemonėse apie ją buvo paskleista neigiama nuomonė ir dėl to ji neabejotinai patyrė neigiamų išgyvenimų.
43. Tyrimas ieškovės atžvilgiu buvo neteisėtas ir nepagrįstas, ieškovė yra išteisinta, nuosprendyje nurodyta, jog ji teisėjo vardo nepažemino. Ieškovė, jai pareiškus įtarimus, vėliau nuteisus, pagrįstai baiminosi, kad iš jos gali būti atimtos globėjo teisės, įvertinus tai, jog iš teisėjo pareigų ji buvo atleista operatyviai dėl teisėjo vardo pažeminimo, o vėliau buvo nustatyta, kad ji teisėjo vardo nepažemino.

44. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad teismų praktika dėl priteistino neturtinės žalos atlyginimo dydžio, suformuota kitose analogiško pobūdžio bylose, – tai tik vienas iš kriterijų, pagal kurį nustatomas neturtinės žalos atlyginimo dydis (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-582/2009). Kiekvienas neturtinės žalos atlyginimo atvejis yra individualus, t. y. kiekvienu atveju asmenys patiria individualius išgyvenimus ir praradimus, kuriuos įrodinėja skirtingomis priemonėmis ir grindžia atskiromis faktinėmis aplinkybėmis, todėl kitose bylose, atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno ginčo aplinkybes, teismo nustatytas priteistino žalos atlyginimo dydis nelaikytinas (ir nėra prilyginamas) kasacinio teismo formuojamomis bendrosiomis teisės taikymo ir aiškinimo taisyklėmis, privalomomis ir teismų taikytinomis kitose panašiose bylose (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2014). Kitos bylos esmingai skiriasi savo faktinėmis aplinkybėmis.
45. Ieškovės neturtinio pobūdžio praradimai, kilę dėl atsakovės neteisėtų ir nepagrįstų veiksmų, yra pakankamai reikšmingi ir intensyvūs (iš esmės buvo sugriautas jos asmeninis gyvenimas), todėl, teisėjų kolegijos vertinimu, vadovaujantis teisingumo ir protingumo principais, ieškovei priteistinas 75 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas, kuris atitinka esamą situaciją ir yra socialiai teisingas, įvertinus dar ir tai, kad ieškovė neprašo turtinės žalos atlyginimo.

III. Kasacinių skundų ir atsiliepimų į kasacinius skundus teisiniai argumentai

46. Kasaciniu skundu atsakovė Lietuvos Respublika, atstovaujama Specialiųjų tyrimų tarnybos, prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimą ir palikti galioti Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. liepos 5 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais esminiais argumentais:
- 46.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą reglamentuojančias taisykles, ir tai lėmė nepagrįstą teismo išvadą, kad ieškovė įrodė visas būtinausias civilinės atsakomybės sąlygas neturtinei žalai atsirasti ir atlyginti (CPK 176, 185 straipsniai). Baudžiamajame procese Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje konstatuotomis aplinkybėmis pripažinus tam tikrus veiksmus neteisėtais, pastarieji patys savaime nėra laikomi neteisėtais civilinės teisės prasme. Įrodymai, kurie buvo įvertinti baudžiamajame procese, civilinėje byloje gali būti įvertinti skirtingai, o tam tikros aplinkybės – atitinkamai paneigtos. Baudžiamojo persekiojimo trukmei įtakos turėjo ir tai, kad baudžiamajame procese buvo kaltinama ne tik ieškovė, bet ir jos sutuoktinis (taip pat buvęs teisėju), kuris įstatymo nustatyta tvarka pripažintas kaltu, bei duktė.
- 46.2. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė CPK 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą betarpiškumo principą, netinkamai aiškino įrodinėjimą reglamentuojančias teisės normas, nevertino STT pateiktų įrodymų, pagrindžiančių tuomečio STT Panevėžio valdybos viršininko išvykimą į tarnybinę komandiruotę. Nesant kriminalinės žvalgybos subjekto vadovo, tai nereiškia, kad tokiais atvejais kriminalinės žvalgybos subjektui nėra vadovaujama ar jam yra uždrausta įgyvendinti įstatymo nustatytas pareigas. Nesant kriminalinės žvalgybos subjekto vadovo (nagrinėjamu atveju P. U.), jo funkcijas gali vykdyti kitas jį pavaduojantis pareigūnas (nagrinėjamu atveju E. S.).
- 46.3. Ieškovė iš esmės pati savo elgesiu prisidėjo prie ikiteisminio tyrimo pradėjimo, dėl kurio įrodinėja žalos atsiradimą. Vertindamas bylos trukmę ir pačius ieškovės veiksmus, apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į baudžiamojoje byloje esančius duomenis ir faktus, dėl kurių procesas užtruko, kaipantai: ieškovė atsisakė susipažinti su apklausos protokolu; ieškovė Teisėjų etikos ir drausmės komisijai paaiškino, jog nedarbingumo pažymėjimo prašė per posėdžių sekretorę, kuri yra gydytojos sesuo; ieškovė teikė

baudžiamojose byloje įvairaus turinio skundus ir prašymus viso proceso metu. Šių faktų apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai neįvertino ir taip pažeidė CPK 12 straipsnyje įtvirtintą rungimosi principą. Kasacinio teismo praktikoje akcentuojama, kad ieškovo dideliu neatsargumu gali būti pripažįstamas toks jo elgesys, kai jis dėl savo nerūpestingumo, neatidumo ar aplaidumo sudarė prielaidas baudžiamajam persekiojimui prasidėti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2008). Iš ieškovę išteisinančios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarties matyti (p. 28), kad ieškovė nedarbingumo pažymėjimo taisyklės pažeidė. Ieškovė savo veiksmais pažeidė Teisėjų etikos kodekso reikalavimus, tai konstatuota Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2A-1301/2012 (p. 10), o šie pažeidimai lėmė atsakovės atstovo pareigą atkleisti galimas nusikalstamas veikas (BPK 2 straipsnis). Apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į tai, kad tariami psichofiziniai pasikeitimai ir praradimai įvairiose ieškovės gyvenimo sferose buvo nulemti pačios ieškovės veiksmų, kurie neatitiko Teisėjų etikos kodekso reikalavimų ir už kuriuos ji buvo atleista iš teisėjo pareigų. Tariami negatyvūs išgyvenimai buvo nulemti ne tik pačios ieškovės veiksmų ir kitų su minėta baudžiamąja byla nesusijusių aplinkybių, jie negali būti pripažinti kaip nulemti pareigūnų veiksmų, nustatytų CK 6.272 straipsnyje.

- 46.4. Ieškovės ieškinys, kuriuo ji prašė panaikinti Teisėjų tarybos 2010 m. lapkričio 5 d. nutarimą Nr. 13P-149-(7.1.2), pripažinti neteisėtu ieškovės atleidimą iš Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėjo pareigų, priteisti 100 000 Lt (28 962 Eur) neturtinės žalos atlyginimą, Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 28 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-1301/2012 buvo atmestas. Šioje byloje konstatuota, kad ieškovė, pasinaudodama tarnybine padėtimi, per tarpininką bei tiesiogiai, be gydytojo apžiūros, parūpino nesirgusiai dukteriai J. S. nedarbingumo pažymėjimą, šis buvo išduotas 2008 m. lapkričio 6 d. Panevėžio miesto poliklinikoje, bei padėjo nuslėpti šio neteisėto nedarbingumo pažymėjimo išdavimo faktą. Be to, šioje byloje neginčijimai konstatuota, jog ieškovė „padarė neteisėtą veiką, kuri pagrįstai kvalifikuota kaip veika, nesuderinama su teisėjo garbe, neatitinkanti Teisėjų etikos kodekso reikalavimų, pakenkusi teismo autoritetui bei pažeminusi teisėjo vardą <...>“ bei nustatytais neteisėtais veiksmais šiurkščiai pažeidė Teisėjų etikos kodekso reikalavimus. Ieškovės kaltė nebuvo įrodinėjama išskirtinai operatyvinio tyrimo medžiaga, taip pat ir kitais byloje surinktais įrodymais. Todėl negalima sutikti su apeliacinės instancijos teismo pozicija, kuria konstatuoti pareigūnų neteisėti veiksmai, o ieškovei priteistas 75 000 Eur neturtinės žalos atlyginimas.
- 46.5. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė senaties institutą reglamentuojančias taisykles. CK 1.125 straipsnio 8 dalis nustato, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo. CK 1.127 straipsnio 1 dalis nustato, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Apeliacinės instancijos teismas ieškinio senaties terminą skaičiavo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 27 d. nutarties, t. y. ieškovės išteisinimo momento, nors minėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimi ieškovė sužinojo apie išteisinimą, o ne apie neturtinės žalos padarymą. Apeliacinės instancijos teismas susiejo neturtinę žalą su ieškovės atleidimu iš darbo, tačiau ieškovė atleidimą iš teisėjo pareigų ginčijo visiškai kitame civiliniame ginče, kurio metu jai apie tariamą neturtinę žalą buvo akivaizdžiai žinoma. Ieškovės ieškinys dėl atleidimo iš teisėjo pareigų buvo atmestas 2012 m. kovo 28 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-1301/2012. Kasacinio teismo praktikoje ieškinio termino pradžia siejama su subjektyviuoju sužinojimo momentu, nes asmuo gali įgyvendinti teisę ginti savo pažeistą teisę tik žinodamas, kad ši pažeista (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 6 d. nutartį Nr. 3K-3-447/2008; 2011 m. balandžio 18 d. nutartį civilinėje

byloje Nr. 3K-7-34/2011; kt.). Ieškovė žinojo apie savo atleidimą, sveikatos sutrikimus, negalėjimą dirbti ir kitas aplinkybes ginčo dėl atleidimo iš teisėjo pareigų momentu, negalima laikyti, jog jas ieškovė sužinojo tik išteisinimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 27 d. momentu. Netaikius ieškinio senaties, STT, kaip ir bet kuriam kitam civilinės teisės subjektui, po ilgo laiko tampa sudėtinga arba netgi neįmanoma įrodyti tam tikras aplinkybes, kurios galėtų patvirtinti arba paneigti neturtinės žalos padarymą, pvz., pateikti tam tikrus dokumentus arba iškviešti liudytojus. Išteisinimas baudžiamojoje byloje negali būti tapatinamas su sužinojimo momentu apie tokias aplinkybes kaip sveikatos sutrikimai, stresas ir pan.

- 46.6. CK 6.272 straipsnio antraštė nustato, kad šis straipsnis reglamentuoja atsakomybę dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų neteisėtų veiksmų. Vienas esminių klausimų yra atsakomybė dėl neteisėto kriminalinės žvalgybos (tuomečio operatyvinės veiklos) tyrimo pradėjimo. Kriminalinė žvalgyba yra veikla, kuri vykdoma žymiai anksčiau, negu pradedamas ikiteisminis tyrimas. CK 6.272 straipsnis nenustato galimybės prisiteisti žalos atlyginimą už veiksmus, kuriuos atliko kriminalinės žvalgybos pareigūnai.
- 46.7. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias civilinės atsakomybės sąlygų nustatymą, ir tokiu būdu nepagrįstai priėjo išvadą, kad yra pagrindas atlyginti neturtinę žalą (CK 6.246, 6.247, 6.250, 6.272 straipsniai). Neturtinės žalos atlyginimo nagrinėjimas tais atvejais, kai ieškovas yra išteisinamas, turi apsiriboti konkrečių neteisėtų pareigūnų veiksmų vertinimu. Visiškos žalos atlyginimo principas pažeidžiamas tais atvejais, kai vertinant neturtinės žalos dydį neatsižvelgiama į paties ieškovo veiksmus, taip pat išvestines pasekmes, kurias lemia ieškovo veiksmai (neturtinė žala dėl atleidimo iš darbo). Kasacinio teismo praktikoje yra konstatuota, jog valstybės civilinė atsakomybė kyla nepaisant ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės, o tai reiškia, kad civilinės atsakomybės teisiniam santykiui atsirasti pakanka trijų sąlygų: 1) neteisėtų veiksmų, 2) žalos fakto ir 3) priežastinio neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos ryšio (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 8 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2008; 2011 m. gruodžio 2 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011). Apeliacinės instancijos teismo sprendime civilinė atsakomybė savo turiniu grindžiama išteisinimu, o ne kasacinio teismo praktika, kurioje konstatuojama, kada kyla valstybės civilinė atsakomybė dėl neteisėtų ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo veiksmų. Išteisinamojo nuosprendžio priėmimas savaime nėra pripažįstamas pagrindu preziumuoti, kad baudžiamosios bylos iškėlimas ir visi su baudžiamuoju persekiojimu susiję procesiniai veiksmai buvo neteisėti. Išteisinimo faktas nėra ir negali būti tapatinamas su neturtinės žalos padarymu. Kasacinis teismas nėra nustatęs, jog nebuvo pažeisti jokie teisės aktų reikalavimai.
- 46.8. Apeliacinės instancijos teismas savo sprendime neturtinę žalą siejo su atleidimu iš teisėjo pareigų, negalėjimu dirbti bei bendrauti su kolegomis, baime, jog gali būti atimtos globėjo teisės, faktų, jog visuomenės informavimo priemonėse apie ją buvo paskleista neigiama nuomonė (sprendimo 54 punktą). Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai praplėtė civilinės atsakomybės ribas, nevertino to, kad ieškovė, pažeisdama Teisėjų etikos kodekso reikalavimus, būdama protingas ir atsargus asmuo, suvokė savo veiksmus bei turėjo ir galėjo numatyti galimai kilsiančias pasekmes. Valstybės veiksmai yra pernelyg teisiškai nutolę nuo ieškovės tariamai patirtos žalos (dvasinių išgyvenimų), nes pastaruosius lėmė pačios ieškovės veiksmai (t. y. teismo tvarka pripažinti Teisėjų etikos kodekso reikalavimų pažeidimai), o kitos apeliacinės instancijos teismo konstatuotos aplinkybės yra emocinė ieškovės reakcija ir nėra susijusios nei su ikiteisminiu tyrimu, nei su STT atliktais veiksmais.
- 46.9. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias neturtinės žalos dydį, bei nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo formuojamos teismų praktikos (CK 6.251 straipsnis). Priteistas žalos atlyginimas akivaizdžiai neatitinka padarytos neturtinės žalos masto. Svarstyti, ar konkretūs fiziniai sužalojimai (pvz., kūno dalių netekimas) nesukelia didesnio diskomforto ar dvasinių išgyvenimų, lyginant su tais atvejais, kai kaltinamasis kasacinio teismo yra išteisinamas. Neturtinė žala visų pirma turi būti vertinama atsižvelgiant į teismų praktikos visumą bei pagal vienodus kriterijus, kurie turi atspindėti teisingumo ir sąžiningumo principus bei visiškai atlyginti padarytą neturtinę žalą, nesudarant prielaidų praturtėti valstybės sąskaita. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl priteistos sumos dydžio, nepagrįstai įvertino, kad vienas iš veiksnių, lėmusių priteisto žalos atlyginimo dydį, buvo faktas, jog ieškovė buvo atleista iš teisėjo pareigų (sprendimo 54–55 punktai), taip netinkamai taikdamas ir aiškindamas CK 6.272 straipsnį. Iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo yra neaišku, kuo remiantis priteistas 75 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo dydis, nes iš kasacinio teismo praktikos akivaizdu, jog tokio dydžio sumos nėra priteisiamos, o priteisiamos dėl per ilgo proceso, kurio metu asmuo buvo išteisintas, iki 6000 Eur neturtinės žalos atlyginimo sumos. Apeliacinės instancijos teismas priteistos neturtinės žalos dydį vertino atsižvelgdamas į tai, kad ieškovė neprašė turtinės žalos atlyginimo (sprendimo 55 punktas), taip pažeisdamas materialiosios teisės normas, reglamentuojančias turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą (CK 6.272 straipsnio 3 dalis, 6.250, 6.283 straipsniai).

47. Pareiškimu dėl prisidėjimo prie Specialiųjų tyrimų tarnybos kasacinio skundo Generalinė prokuratūra sutinka su kasaciniu skundu ir prašo jį tenkinti.

48. Kasaciniu skundu atsakovė Lietuvos Respublika, atstovaujama Generalinės prokuratūros, prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimą ir palikti galioti Panevėžio apylinkės teismo 2019 m. liepos 5 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais esminiais argumentais:

48.1. Tokios pat bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujas teisės taikymo ir aiškinimo taisykles, konkuruojančias su esamomis, bet paisant jau įtvirtintų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-675/2013; Nr. 3K-7-57/2008). Apeliacinės instancijos teismas, priimdamas skundžiamą sprendimą, nukrypdamas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, rėmėsi naujai savo sukurtomis teisės taikymo ir aiškinimo taisyklėmis (pvz., baudžiamojo persekiojimo pradžią siejo su operatyvinio tyrimo pradžia; ikiteisminio tyrimo veiksmus ir bylos nagrinėjimą teisme absoliučiais pagrindais kildino iš operatyvinio tyrimo veiksmų; baudžiamąjį procesą sutapatino su Teisėjų tarybos veikla bei atleidimu iš teisėjo pareigų; nevertino ieškovės veiksmų; kaip vieną iš argumentų neturtinės žalos dydžiui pagrįsti nurodė aplinkybę, kad ieškovė nereikalavo turtinės žalos atlyginimo, ir kt.), kurios konkuruoja su jau esamomis.

48.2. EŽTT praktikoje konstatuota, kad tai, jog asmuo galiausiai išteisintas, savaime nereiškia, kad jo baudžiamasis persekiojimas buvo neteisėtas ar kitaip „sukompromituotas“. Siekiant nuteisti asmenį taikomas įrodinėjimo standartas – bet kokių pagrįstų abejonių dėl jo nekaltumo pašalinimas – skiriasi nuo įrodinėjimo standarto, taikomo siekiant pradėti asmens baudžiamąjį persekiojimą, pagal kurį pakanka pagrįsto įtarimo, kad asmuo padarė nusikaltimą (EŽTT 2013 m. birželio 20 d. sprendimas byloje *Lavrechov prieš Čekijos Respubliką*, peticijos Nr. 57404/08). Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad civilinės atsakomybės taikymo atveju teisėsaugos institucijų veiksmų teisėtumo vertinimas nėra tapatus tų pačių veiksmų vertinimui baudžiamojo proceso ar administracinės teisės požiūriu, o išteisinamojo nuosprendžio priėmimas ar baudžiamosios bylos nutraukimas savaime nėra pagrindas preziumuoti, kad baudžiamosios bylos iškėlimas ir visi su baudžiamuoju persekiojimu susiję procesiniai veiksmai buvo neteisėti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-381/2003; Nr. 3K-3-414/2012). Civilinę bylą dėl tokios žalos atlyginimo nagrinėjantis teismas turi vertinti nurodytus veiksmus nagrinėjamam civiliniam ginčui aktualiais aspektais, t. y. civilinę atsakomybę

reglamentuojančių teisės normų atžvilgiu, pagal civilinio proceso normų nustatytas įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisykles. Teismas, sprenddamas dėl valstybės civilinės atsakomybės, gali prieiti prie priešingos išvados dėl tam tikrų procesinių veiksmų teisėtumo, negu padarytoji baudžiamajame procese (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014).

- 48.3. *Dėl teisėsaugos institucijų veiksmų (ne)teisėtumo* – siekdamas nustatyti, ar atsakovė atliko neteisėtus veiksmus, teismas turėjo vertinti, ar ieškovės atžvilgiu pagrįstai buvo pradėtas ir vykdytas ikiteisminis tyrimas, ar ikiteisminį tyrimą organizavęs prokuroras ir jį vykde pareigūnai, baudžiamąją bylą nagrinėję teismai tinkamai atliko jų kompetencijai priskirtas funkcijas, nepažeidė teisės aktuose išdėstytų reikalavimų ir pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai, ar tyrimas, teisminis nagrinėjimas buvo atliekami pakankamai intensyviai ir kt., todėl apeliacinės instancijos teismo išvada, kad veiksmai, atlikti po operatyvinio tyrimo atlikimo, pripažintini neteisėtais ir papildomas įrodinėjimas šiuo atveju nereikalingas, laikytina teisiškai nepagrįsta. Apeliacinės instancijos teismo išvados, kad tiek operatyvinį, tiek ikiteisminį tyrimą atlikę pareigūnai, tiek ir baudžiamąją bylą išnagrinėję teismai padarė esminius baudžiamąjo proceso pažeidimus, dėl kurių ieškovės atžvilgiu buvo nepagrįstai ir neteisėtai pradėtas tiek operatyvinis, tiek ikiteisminis tyrimas, pareikšti įtarimai ir kaltinimai dėl piktnaudžiavimo tarnyba, baudžiamasis persekiojimas buvo vykdomas ir neteisėtai, ir nepagrįstai, padarytos, įvertinus teisėsaugos institucijų veiksmų teisėtumą tik baudžiamosios procesinės teisės požiūriu, ir grįstos išskirtinai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 nurodytomis tam tikromis aplinkybėmis. Tuo tarpu baudžiamajame procese konstatuotos aplinkybės, kad operatyvinis tyrimas ieškovės atžvilgiu buvo pradėtas nesant tam teisinio pagrindo, nėra pagrindas preziumuoti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir teismo veiksmai pripažintini neteisėtais civilinio proceso tvarka.
- 48.4. Operatyvinis tyrimas ir ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi procesai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 konstatuota, kad nebuvo nei teisinio, nei faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą ieškovės atžvilgiu, tačiau šiame procesiniame sprendime nepasisakyta, kad nebuvo teisinio ar faktinio pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo veiksmai buvo teisėti tiek, kiek jie buvo atlikti pagal įstatyme nustatytus pagrindus, jo nustatytas procedūras ir laikantis teisės aktais detalizuotos tvarkos, o neteisėti tiek, kiek šių reikalavimų nesilaikyta (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181/2002). Pagal BPK 2 straipsnį ir 171 straipsnio 1 dalį ikiteisminis tyrimas turi būti pradėdamas esant bent minimaliam pagrindui manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, operatyvinių duomenų neteisėtas rinkimas nedaro neteisėto pradėto ir atlikto ikiteisminio tyrimo, o jo metu ne visi surinkti įrodymai pripažintini neteisėtais. Taip pat neleistinu įrodymas negali būti pripažintas vien dėl tos priežasties, kad kiti su šiuo įrodymu susiję įrodymai buvo gauti neteisėtais būdais. Tai reiškia, kad padarytas pažeidimas įrodinėjimo procese pats savaime dar nereiškia, jog jau vien dėl jo galima atsisakyti visų su tuo pažeidimu sietinų duomenų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-361-699/2015; Nr. 2K-7-511/2017).
- 48.5. Nagrinėjamu atveju ikiteisminis tyrimas ieškovės atžvilgiu buvo pradėtas remiantis ne tik operatyvinio tyrimo metu gautais duomenimis, atliekant slaptą telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolę, bet ir kitais duomenimis (pvz., mediciniais dokumentais, išrašais, pažymomis ir kt.). Nusikalstamos veikos, kurių padarymu buvo įtariama ieškovė, jos einamos pareigos ir su jų vykdymu susiję įgaliojimai sudarė pakankamą pagrindą ikiteisminio tyrimo pareigūnams pradėti ikiteisminio tyrimo veiksmus, siekiant įvykdyti BPK 2 straipsnyje nustatytas pareigas. Teismai nuosprendžiuose nesirėmė

operatyvinio tyrimo metu gautais duomenimis, nes jie nebuvo pripažinti įrodymais BPK 20 straipsnio prasme. Ieškovė išteisinta ne dėl to, kad ikiteisminis tyrimas būtų buvęs pradėtas ar atliktas neteisėtai, nepagrįstai, bet konstatavus, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad neteisėtai ir nepagrįstai atliktas operatyvinis tyrimas savaime daro neteisėtą ir nepagrįstą tiek ikiteisminį tyrimą, tiek ir bylos nagrinėjimą teisme, bet nepagrindė to faktiniais ir teisiniais argumentais ir nepagrįstai konstatavo neteisėtus pareigūnų veiksmus (neveikimą).

- 48.6. *Dėl neturtinės žalos fakto ir dydžio* – neturtinės žalos atlyginimas gali būti priteistas, jei įrodyta, kad neturtinė žala padaryta, t. y. asmuo patyrė fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinį sukrėtimą, emocinę depresiją, pažeminimą, reputacijos pablogėjimą, bendravimo galimybių sumažėjimą ir kita (CK 6.250 straipsnio 1 dalis). Neturtinės žalos padarymo faktą ir dydį turi įrodyti ieškovas (CPK 178 straipsnis). Be to, atlygintinos žalos dydis gali būti mažinamas tuo pagrindu, kad paties nukentėjusio asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti ar jai padidėti (CK 6.282 straipsnio 1 dalis). Nukentėjusio asmens dideliu neatsargumu gali būti pripažįstamas toks nukentėjusiojo elgesys, kai jis dėl savo nerūpestingumo, neatidumo ar aplaidumo sudarė prielaidas baudžiamajam persekiojimui prasidėti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-183/2006; Nr. 3K-3-364/2008). Nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad dėl neteisėtai ir nepagrįstai pradėto baudžiamojo persekiojimo, ikiteisminio tyrimo ieškovė buvo atleista iš darbo, t. y. teisėjo pareigų, neteisėtai nuteista, 2010 m. gruodžio 9 d. susirgo vidutinio sunkumo depresija. Apeliacinės instancijos teismas nevertino, kad ieškovė labai išgyveno dėl jos sutuoktinio atžvilgiu pradėto tyrimo, baudžiamojo persekiojimo, taip pat ieškovei pradėtos drausmės bylos, įsiteisėjusiu procesiniu sprendimu civilinėje byloje Nr. 2A-1301/2012 konstatuota, kad ieškovė padarė neteisėtą veikimą, nesuderinamą su teisėjo garbe, neatitinkantį Teisėjų etikos kodekso reikalavimų. Dėl to 2010 m. lapkričio 5 d. Prezidento dekretu ji atleista iš teisėjo pareigų. Būtent šie veiksmai, kurie vyko prieš ikiteisminio tyrimo pradžią ieškovės atžvilgiu, galėjo turėti įtakos ieškovės susirgimui vidutinio sunkumo depresija ar bent jau daugiausia prie to prisidėti, o apeliacinės instancijos teismas tų aplinkybių nevertino.
- 48.7. Civilinėje teisėje galioja principas, kad kuo aukštesnė ir svarbesnė vertybė, tuo stipriau ji turėtų būti ginama. Tai reiškia, kad didžiausia neturtinė žala gali atsirasti, kai iškyla pavojus gyvybei, sunkiai sutrikdoma sveikata ir dėl to netenkama darbingumo. Apeliacinės instancijos teismas, ieškovei priteisdamas 75 000 Eur neturtinei žalai atlyginti, neargumentavo, kuo remiantis buvo parinktas toks neturtinės žalos dydis, ši suma neatitinka priteisiamų žalos atlyginimo dydžių. Kasacinio teismo praktikoje priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydžiai individualiais atvejais, kai sunkiai sužalota asmens sveikata, nustatyta profesinė liga ar įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, yra mažesni, sudaro nuo 11 000 Eur iki 25 000 Eur (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-148-248/2019 nurodoma kasacinio teismo praktika). Bylose dėl neturtinės žalos, grindžiamos per ilga baudžiamojo proceso trukme, atlyginimo matyti, kad priteisiamo neturtinės žalos atlyginimo dydis svyruoja nuo maždaug 868 Eur iki 6600 Eur (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-375/2011).
- 48.8. Apeliacinės instancijos teismo argumentas, kad tokio dydžio neturtinės žalos atlyginimas priteisiamas dar ir dėl to, jog ieškovė neprašo turtinės žalos atlyginimo, prieštarauja CK 6.250 straipsnio 1 dalies nuostatai, nes neturtinė žala yra neapčiuopiama ir padaroma piniginės išraiškos neturinčioms vertybėms. Neturtinė žala kompensuoja ne turtinius praradimus, bet pažeistus asmens interesus, kurie neturi ekonominės vertės. Vieną iš argumentų neturtinės žalos atlyginimui priteisti nurodyti turtinės žalos neprašymą galima vertinti kaip teismo išėjimą už apeliacinio skundo ribų.
- 48.9. CK 6.247 straipsnyje nurodyta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu,

kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Taigi padaryta žala turi būti asmens neteisėtų veiksmų rezultatas, tačiau įstatyme nereikalaujama, kad atsakingo asmens elgesys būtų vienintelė žalos atsiradimo priežastis. Teismas, vertindamas aplinkybių ir priežasčių visumą, turi nustatyti, kad pažeidėjo elgesys buvo pakankama priežastis žalai atsirasti. Apeliacinės instancijos teismas neteisingai nurodė baudžiamojo ieškovės persekiojimo pradžios datą. Kasacinis teismas savo praktikoje ne kartą yra pažymėjęs, kad baudžiamojo persekiojimo pradžios momentu yra laikomas pranešimo apie įtarimą įteikimo įtariamajam momentas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2014). Šiuo atveju ieškovės baudžiamasis persekiojimas prasidėjo ne nuo 2008 m. spalio 17 d. (t. y. operatyvinių veiksmų atlikimo pradžios), o nuo 2010 m. lapkričio 18 d. (t. y. pranešimo apie įtarimą įteikimo). Taigi, ieškovės atžvilgiu baudžiamasis persekiojimas buvo vykdomas ne apie 7 metus, o apie 5 metus. Skundžiamame sprendime nepateikti argumentai, kodėl ir kokią neturtinę žalą ieškovei galėjo sukelti slapta atlikti operatyvinio tyrimo veiksmai, kokius dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, dvasinį sukrėtimą, emocinę depresiją, pažeminimą, reputacijos pablogėjimą, bendravimo galimybių sumažėjimą dėl jų galėjo patirti. EŽTT savo praktikoje yra pabrėžęs, kad nesvarbu baudžiamojo proceso pradžia ir jo metu atlikti procesiniai veiksmai, o svarbu, kada yra pradėtas ikiteisminis tyrimas ir įteiktas pranešimas apie įtarimą asmeniui, nes tik nuo to momento asmuo sužino apie prieš jį taikomą procesą ir tai turi tam tikrą poveikį asmeniui (EŽTT 2011 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Kravtas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 12717/06, par. 35; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019). Operatyvinis tyrimas yra neviešas, todėl asmeniui nėra žinomas, apie taikytus operatyvinius veiksmus geriausiu atveju tampa žinoma tik pradėjus baudžiamąjį jo persekiojimą. Ieškovei pranešimas apie įtarimą buvo įteiktas 2010 m. lapkričio 18 d., taigi tik nuo tos dienos ji galėtų būti jo paveikta.

48.10. Lietuvos apeliacinis teismas 2016 m. birželio 23 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-1093-516/2016 dėl atmesto prašymo atnaujinti procesą pagal ieškinį dėl atleidimo iš teisėjo pareigų pripažinimo neteisėtu bei turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo konstatavo, kad ieškinys buvo atmestas ne dėl to, kad ieškovės kaltumas būtų buvęs įrodytas baudžiamojoje byloje, o dėl to, kad ji savo veiksmais pažemino teisėjo vardą ir Teisėjų taryba padarė tokią išvadą. Apeliacinės instancijos teismas, į neturtinę žalą įtraukdamas ieškovės atleidimą iš pareigų ir nurodydamas, kad tai buvo padaryta, nes tariamai baudžiamasis procesas prieš ją atliktas neteisėtai, netinkamai sprendė esant priežastinį ryšį. Apeliacinės instancijos teismas neargumentavo, kokiu priežastiniu ryšiu yra susijęs ieškovės civilinio proceso tvarka atliktas atleidimas iš teisėjo pareigų su jos patirta neturtine žala, kuri šiuo atveju galėtų atsirasti tik iš neteisėtų veiksmų, vykdytų baudžiamajame procese. Apeliacinės instancijos teismas nesivadovavo Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartyje konstatuotomis aplinkybėmis ir nepagrįstai sprendė, kad pirmosios instancijos teismo išvadas (prasidėjus tyrimui, nutrukęs ieškovės bendravimas su kolegomis teisėjais, prokurorais, labiau tikėtina, įvyko dėl tos priežasties, jog ieškovė buvo atleista iš teisėjo pareigų, pažeminusi teisėjo vardą, o ne dėl atliekamo tyrimo) paneigia aplinkybės, kad ieškovė yra išteisinta, o nuosprendyje nurodyta, jog ji teisėjo vardo nepažemino. Įsiteisėjusio teismo sprendimo prejudicinė ir *res judicata* (galutinis teismo sprendimas) reikšmė galioja ne tik bylos dalyviams, bet ir bylą nagrinėjančiam teismui. CPK 182 straipsnio 1 dalies 2 punkto norma reiškia ne tik tai, kad dalyvaujantys byloje asmenys yra atleidžiami nuo ankstesnėje byloje nustatytų aplinkybių įrodinėjimo, bet ir tai, kad teismas negali nepripažinti prejudicinių faktų įrodytomis aplinkybėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-657/2015).

48.11. Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatas, už šio ir kitų įstatymų, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių,

reglamentuojančių viešosios informacijos rengimą, pažeidimus, taip pat už įstatymų nustatytos viešosios informacijos platinimo tvarkos pažeidimus šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka atsako viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas; už informacinės visuomenės informavimo priemonės turinį šio ir kitų įstatymų nustatyta tvarka atsako jos valdytojas. Todėl valstybei negali kilti atsakomybė už informacinės visuomenės informavimo priemonės turinį apie ieškovę.

49. Pareiškimu dėl prisidėjimo prie Specialiųjų tyrimų tarnybos ir Generalinės prokuratūros kasacinių skundų Teisingumo ministerija sutinka su kasaciniais skundais ir prašo juos tenkinti.

50. Kasaciniu skundu atsakovė Lietuvos Respublika, atstovaujama Teisingumo ministerijos, prašo pakeisti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimo dalį, kuria iš Lietuvos valstybės priteista 75 000 Eur neturtinei žalai atlyginti, ir dėl šios dalies ieškinį atmesti arba sumažinti priteisto neturtinės žalos atlyginimo dydį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais esminiais argumentais:

50.1. Ieškovės nuteisimas ir vėlesnis išteisinimas neturėjo įtakos Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį vertinti kaip valstybės civilinės atsakomybės sąlygą. Todėl darydamas savo išvadas dėl ieškovei priteistinos žalos atlyginimo dydžio pagrįstumo apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė CK 6.272 straipsnio 1 dalies nuostatas bei nesivadovavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir EŽTT suformuota praktika panašaus pobūdžio bylose. Siekiant konstatuoti neteisėtus veiksmus, turi būti neginčijamai įrodyta ir pripažinta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ar teismas padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę ieškovo teisių pažeidimui baudžiamajame procese (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012). EŽTT nuosekliai atsisako tenkinti pareiškimus asmenų, kurie buvo nuteisti už nusikalstamas veikas ir skundžiasi dėl situacijos, kai apeliacinės instancijos teismas vėliau pripažino, kad sprendimas dėl jų nuteisimo ar bausmės buvo grindžiamas fakto ar teisės klaidomis (EŽTT 2002 m. gegužės 30 d. sprendimas dėl priimtino byloje *Meilus prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 53161/99). Tačiau tuo atveju, jeigu sprendimo dėl laisvės atėmimo trūkumai yra šiurkštūs ir akivaizdūs, aiškiai neatitinka esminių pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – ir Konvencija) suteikiamų procesinių garantijų, toks sprendimas gali būti pripažįstamas neatitinkančiu bendrosios apsaugos nuo savivalės tikslo, įtvirtinto Konvencijos 5 straipsnyje, taigi šios nuostatos pažeidimas gali būti konstatuojamas (EŽTT 2013 m. vasario 12 d. sprendimas byloje *Yefimenko prieš Rusiją*, peticijos Nr. 152/04, par. 101–111; 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje *Stašaitis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 47679/99).

50.2. CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais, kitaip tariant, asmens neigiami vidiniai potyriai (psichologinės traumos), patirti dėl atitinkamų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. vasario 23 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-59/2010 pažymėjo, kad įstatyme nustatytas nebaigtinis neturtinės žalos dydžiui nustatytų reikšmingų kriterijų sąrašas laikytinas pagrindiniu (universalium) sąrašu tokių kriterijų, kurie turėtų būti teismo ištirti ir įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju. Tačiau kadangi neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus, į kurių visumą įeina ir

aplinkybės, dėl kurių neturtinės žalos atlyginimo dydis gali būti nustatytas ir mažesnis už reikalaujamą.

- 50.3. Kauno apygardos teismas, nustatydamas priteistino neturtinės žalos atlyginimo dydį, netinkamai įvertino faktines bylos aplinkybes, dėl to nukrypo ir nuo suformuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, kurioje nurodyta, kad neturtinės žalos dydis priklauso ir nuo asmeniui padarytos turtinės žalos dydžio. Teismas savo išvadą priteisti neturtinės žalos atlyginimą motyvavo tuo, kad ieškovė nereikalauja iš atsakovės turtinės žalos atlyginimo. Tokiais motyvais teismas sudaro pagrindą svarstyti, kad atsakovė padarė ieškovei ir turtinę žalą, o tai leidžia įžvelgti teismo šališkumą. Priešingai nei nurodė teismas, aplinkybė, kad nebuvo padaryta turtinė žala, yra pagrindas mažinti ir neturtinės žalos atlyginimo dydį. Be to, aplinkybė, kad kiekvienas neturtinės žalos atlyginimo atvejis yra individualus, negali būti pagrindas atlyginti neturtinę žalą išeinant iš teismų praktikos, protingumo ir proporcingumo ribų. Pagal suformuotą teismų praktiką neturtinės žalos dydžio nustatymui ir teisingam atlyginimui yra svarbu, į kokias vertybes buvo kėsintasi ir koku būdu jos buvo pažeistos. Galioja civilinės atsakomybės principas, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė yra vertybė, tuo stipriau ji ginama. Asmens sveikata yra viena iš svarbiausių, nesunkiai pažeidžiamų, ne visada atkuriamų ar neįmanomų atkurti vertybių, todėl turi būti itin saugoma. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą, tai gali būti padaroma nustatant teisingą neturtinės žalos dydį, atsižvelgiant vien į šią pažeistą vertybę. Pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį vienas iš neturtinės žalos dydžio parinkimo kriterijų yra pasekmės. Nors ieškovė ir buvo nuteista apeliacinės instancijos teismo, o vėliau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šią nuosprendžio dalį panaikino, paskirta bausmė nebuvo susijusi su laisvės atėmimu, tai turėjo būti įvertinta teismo, sprendžiant dėl priteisiamo neturtinės žalos atlyginimo dydžio. Dar vienas iš neturtinės žalos dydžio parinkimo kriterijų yra neturtinę žalą padariusio asmens kaltė, sudaranti prielaidas nustatyti mažesnę neturtinės žalos dydį.
- 50.4. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad, teismams sprendžiant neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimą, reikia atsižvelgti į kasacinio teismo praktiką, formuojamą aiškinant ir taikant neturtinės žalos nustatymo kriterijus ir, esant tapačioms ar iš esmės panašioms aplinkybėms, būtina vadovautis konkrečioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje sukurtu precedentu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-560/2010). Šis reikalavimas kildinamas iš teismo precedento esmės – *stare decisis* principo, grindžiamo teismo sprendimo autoritetu: visas tapačias vėlesnes bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje sukurtas teismo precedentas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas).
- 50.5. Neturtinės žalos atlyginimo atveju visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos neįmanoma tiksliai įvertinti pinigais. Kartu kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad teismo pareiga yra nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus, parenkant tokią piniginę satisfakciją, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo neturtinėms vertybėms padarytą žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604/2005). Be to, apeliacinės instancijos teismas privalėjo įvertinti šalies ekonominio gyvenimo rodiklius, bendrą pragyvenimo lygį, vidutines gyventojų pajamas ir kitus ekonominio pobūdžio faktorius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263/2007). Kauno apygardos teismas netinkamai taikė CK 6.250 straipsnio 1 dalies nuostatas, nustatydamas ieškovei padarytos neturtinės žalos dydį, nesivadovavo suformuota teismų praktika bei vertino tik ieškovei palankius neturtinės žalos atlyginimo kriterijus.
51. Pareiškimu dėl prisidėjimo prie Teisingumo ministerijos kasacinio skundo Generalinė prokuratūra sutinka su kasaciniu skundu ir prašo jį tenkinti.

52. Atsiliepimais į Specialiųjų tyrimų tarnybos, Generalinės prokuratūros ir Teisingumo ministerijos kasacinius skundus ieškovė V. S. prašo kasacinius skundus atmesti. Atsiliepimuose pateikiami tokie teisiniai argumentai:

52.1. *Dėl senaties termino* – svarbi aplinkybė yra tai, kada asmuo subjektyviai suvokia apie savo teisių pažeidimą ir nuo kurio momento pažeistą teisę objektyviai gali ginti teisme. Ieškovė, būdama profesionali teisininkė, suvokė, kad savo pažeistas teises pagal įstatymų nuostatas galės tinkamai ginti tik tuomet, kai įsiteisės jos atžvilgiu išteisinamasis nuosprendis, priešingu atveju nebūtų galimybių įrodyti neteisėtų veiksmų. Vien suvokimo apie neteisėtus pareigūnų veiksmus nepakanka, būtinas ir procesinis dokumentas, konstatuojantis tokį faktą. Tik Lietuvos Aukščiausiajam Teismui priėmus 2015 m. lapkričio 26 d. nutartį, ieškovei realiai buvo galima pasinaudoti įstatymo nustatytais teisėmis argumentuotai ginti pažeistas teises ir ne subjektyviai teigti, bet rašytiniais įrodymais pagrįsti STT, prokuratūros pareigūnų ir teismo neteisėtus veiksmus.

52.2. *Dėl civilinės atsakomybės sąlygų* – CK 6.272 straipsnyje reglamentuojama valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl neteisėto procesinio veiksmo baudžiamajame ir administraciniame procese. STT kasaciniame skunde teigė, kad „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. konstatuotos aplinkybės dėl faktinio ir teisinio pagrindo nebuvimo operatyviam tyrimui konstatavimas baudžiamajame byloje turi konkrečias pasekmes ieškovės baudžiamajai atsakomybei, o ne neturtinės žalos kilimui ir yra visiškai nesusiję su neturtine žala“. STT vadovaujasi tokia logika, kad gali imtis bet kokių, kad ir neteisėtų operatyvinių veiksmų ir dėl to nekils nei turtinė, nei neturtinė atsakomybė, o asmuo, kurio atžvilgiu tai bus daroma, patirs laisvės suvaržymus, neteks darbo, susirgs ir t. t. STT kasaciniame skunde akcentuoja ieškovės didelį neatsargumą, nerūpestingumą, kad jeigu ji ir patyrė žalą, tai tik dėl savo pačios veiksmų, ir kad ieškovė sudarė sąlygas pradėti operatyvinį tyrimą. Tačiau būtent neteisėtai pradėto operatyvinio tyrimo metu buvo surinkta informacija ir pateikta Lietuvos Respublikos Prezidentei, o ji šių neteisėtų ir neteisingų duomenų pagrindu priėmė dekretą atleisti ieškovę iš teisėjo pareigų.

52.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija priėmė 2015 m. lapkričio 26 d. nutartį baudžiamajame byloje Nr. 2K-7-266-942/2015, kurioje konstatuota, kad „tuo metu galiojusio Teismų įstatymo kontekste (47 straipsnio 3 dalies) operatyvinis tyrimas ieškovės atžvilgiu buvo pradėtas, nesant tam nei teisinio, nei faktinio pagrindo; kad pirmosios instancijos teismas padarė teisingą ir įrodymų visumos vertinimu pagrįstą išvadą, jog V. S. ir R. S. teisėjo tarnyba nepiktnaudžiavo, nekurstė valstybės tarnautojui prilyginto asmens padaryti piktnaudžiavimą tarnyba ir tikro dokumento suklastojimą bei žinomai suklastoto tikro dokumento realizavimą jį panaudojant. Be to, dėl tokių V. S. ir R. S. padarytų veiksmų didelės neturtinio pobūdžio moralinės ir organizacinės žalos valstybė nepatyrė, nebuvo iškraipyti teisėjo tarnybos principai, esmė ir turinys, pažemintas bei sumenkintas teisminės valdžios autoritetas ir diskredituotas teisėjo vardas“.

52.4. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje konstatuotomis aplinkybėmis, kadangi baudžiamasis procesas šioje byloje buvo užbaigtas šiuo procesiniu dokumentu. STT kasacinio skundo nuoroda į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarties 28 puslapį, kad ieškovė „pasinaudodama tarnybine padėtimi, per tarpininką bei tiesiogiai, be gydytojo apžiūros parūpino nesirgusiai dukrai nedarbingumo pažymėjimą“ bei tokiais neteisėtais veiksmais šiurkščiai pažeidė Teisėjų etikos kodekso reikalavimus, ne tik kad nepagrįsta, bet ir klaidinanti, nes tokios aplinkybės minėtoje nutartyje nekonstatuotos, priešingai, nurodyta, kad ieškovė nieko ne tik nusikalstamo, bet ir smerktino nepadarė, nebuvo iškraipyti teisėjo tarnybos principai, esmė ir turinys, pažemintas bei sumenkintas teisminės valdžios autoritetas ir diskredituotas teisėjo vardas. Ieškovė savo veiksmais nesudarė faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą, todėl kelti klausimą apie ieškovės didelį neatsargumą nėra jokio pagrindo. Tai, kad nuo operatyvinio tyrimo pradėjimo 2008 m. iki išteisinimo

2015 m. praėjo nemažas laiko tarpas, ne ieškovės kaltė, tai, kad ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo metu ieškovė teikė pareiškimus tyrėjams ir teismui, negali būti traktuojama kaip sąmoningas bylos vilkinimas, tai vienintelis teisėtas teisių gynimo būdas siekiant paneigti reiškiamus kaltinimus.

- 52.5. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo priežastinį ryšį tarp operatyvinio tyrimo pradėjimo ir atleidimo iš teisėjo pareigų, kadangi sprendžiant atleidimo iš teisėjo pareigų klausimą buvo diskutuojama remiantis tik operatyvinės medžiagos duomenimis, o sprendžiant atleidimo pagrįstumą teisme nebuvo apklaustas nė vienas asmuo, teismui pakako tuomečio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko pateikto atsiliepimo, jog iš teisėjo pareigų ieškovė atleista pagrįstai, kadangi operatyvinį tyrimą atliekantys asmenys jos veiksmus vertino kaip nusikalstamus ir nekeliančius abejonių. STT teiginiai, kad labiau tikėtina, jog ieškovė elgėsi netinkamai ir sudarė sąlygas operatyviniam tyrimui, nepagrįsti, prieštarauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarties išvadoms.
- 52.6. Ieškovė nesutinka su Generalinės prokuratūros kasacinio skundo teiginiu, kad civilinės atsakomybės taikymo atveju teisėsaugos institucijų veiksmų teisėtumo vertinimas nėra tapatus tų pačių veiksmų vertinimui baudžiamojo proceso teisės požiūriu. Vadovaujantis tokia logika, baudžiamajame procese konstatuoti faktai absoliučiai nereikšmingi civiliniame procese, o CK 6.272 straipsnyje nustatyta valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl neteisėto procesinio veiksmo baudžiamajame procese, turi būti iš naujo konstatuojama civilinio proceso normomis. Užbaigtame baudžiamajame procese konkretūs baudžiamojo proceso veiksmai, pradėtas operatyvinis tyrimas jau yra pripažinti neteisėtais, todėl jų įrodinėti civilinio proceso normomis negalima.
- 52.7. Generalinės prokuratūros kasaciniame skunde teigiama, kad, Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pripažinus operatyvinį tyrimą neteisėtu, tai nereiškia, jog ikiteisminis tyrimas taip pat tapo neteisėtas. Tačiau operatyvinį tyrimą kontroliavo ir ikiteisminį tyrimą atliko Generalinė prokuratūra ir ji yra atsakinga už operatyvinio tyrimo teisėtumo užtikrinimą. Nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje nėra konstatuota, kad ikiteisminis tyrimas yra neteisėtas, tačiau neteisėti ikiteisminio tyrimo veiksmai konstatuoti ir jų iš naujo nustatyti, o juolab įrodinėti civilinio proceso tvarka, nereikia. Generalinė prokuratūra kasaciniame skunde teigė, kad operatyvinis tyrimas ir ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi procesai, kurie niekaip negali absoliučiai paveikti vienas kito. Tačiau ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas operatyvinio tyrimo pagrindu surinkta medžiaga ir ji, užbaigus ikiteisminį tyrimą, perduota teismui. Generalinė prokuratūra taip pat teigė, kad apeliacinės instancijos teismas operatyvinį ir ikiteisminį tyrimą sutapatino ir dėl to neteisingai nurodė baudžiamojo persekiojimo trukmę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje (26 nutarties lape) konstatuota, kad „baudžiamojoje byloje įtarimai teisėjai V. S. buvo pareikšti tik 2010 m. gruodžio mėnesį, o ikiteisminis tyrimas vyko visą tą laiką. Šias aplinkybes patvirtina 2010 m. lapkričio 22 d. prokuroro nutarimas, kuriuo buvo atskirtas ikiteisminis tyrimas dėl 2008 m. lapkričio 2 d. – 2008 m. lapkričio 12 d. laikotarpiu padarytos teisėjos V. S. piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi“.
- 52.8. Generalinė prokuratūra, kaip ikiteisminį tyrimą atlikusi institucija, elgėsi neatidžiai ir nepakankamai rūpestingai, nepatikrino operatyvinį tyrimą pradėjusio subjekto pateikto teikimo teisinio ir faktinio pagrindo, sankcionavo ir kreipėsi į teismą dėl slaptos telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolės ir net nepranešė, kad slapta telekomunikacijų tinklais perduodama informacijos turinio kontrolė yra nutraukta. Generalinės prokuratūros prokuroras, suprasdamas, kad ieškovės veika neturi jokio nusikaltimo sudėties, Lietuvos Respublikos Prezidentei pateikė operatyvinio tyrimo metu surinktą slaptos telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolės metu informaciją ir jos pagrindu ieškovė buvo atleista iš teisėjo pareigų. Tik Lietuvos Aukščiausiajam Teismui priėmus 2015 m. lapkričio 26 d. nutartį buvo paneigtos visos

aplinkybės, dėl kurių buvo paskelbtas ieškovei nepalankus dekretas. Generalinė prokuratūra neatliko jai pavestų funkcijų (kontrolės) ir sąmoningai nesilaikė Teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalies, 89 straipsnio 2 dalies ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalies nuostatų. Būtent dėl šių įstatymų nuostatų pažeidimo nebuvo paskelbta apie ikiteisminio tyrimo pradžią tuo metu, kai jis buvo pradėtas.

52.9. Teisingumo ministerija kasaciniame skunde iš esmės aptaria tik Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį ir teigia, kad šiuo procesiniu veiksniu ieškovei žala nebuvo padaryta, kadangi apeliacinės instancijos teismas tik kitaip įvertino baudžiamojoje byloje surinktus įrodymus ir toks vertinimas nelaikytinas klaida, turėjusia esminę ir lemiamą reikšmę ieškovės teisių pažeidimui baudžiamajame procese. Tačiau Teisingumo ministerija nepateikė jokių argumentų, kurie pateisintų kitus neteisėtus ikiteisminio tyrimo ir teismo veiksmus. Nurodytas nuosprendis – tik vienas neteisėtų veiksmų grandinės elementų, lėmusių ieškovei padarytą žalą. Teismas, kaip teisingumą vykdanči institucija, neatliko jam valstybės pavestų funkcijų, leido ikiteisminio tyrimo pareigūnams atlikti procesinius veiksmus, kuriuos atlikti nebuvo nei faktinio, nei teisinio pagrindo. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, priimdama 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį, padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę teisių pažeidimui baudžiamajame procese. Šiuo nuosprendžiu buvo siekiama pateisinti STT ir Generalinės prokuratūros neteisėtus veiksmus, kuriais buvo padaryta didelė žala ieškovės pilietinėms teisėms, sveikatos sutrikdymui, profesinės karjeros sužlugdymui ir bendravimo su teisinėje sistemoje dirbančiais kolegomis apribojimui. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamasis nuosprendis panaikintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi, kuria ieškovė išteisinta, tačiau žala liko padaryta ir nėra atlyginta.

52.10. *Dėl neturtinės žalos dydžio* – apeliacinės instancijos teismas pagrįstai ir motyvuotai nurodė, kad sveikatos sutrikimus, atleidimą iš teisėjo pareigų, bendravimo su kolegomis teisininkais problemą lėmė operatyvinio tyrimo pateikti duomenys, kurių pagrindu pradėtas ikiteisminis tyrimas. Neteisėti veiksmai, kurie lėmė neturtinės žalos atsiradimą, padaryti ne dėl netinkamo teisės normų vertinimo ir aiškinimo, o dėl teisės normų pažeidimų. Apeliacinės instancijos teismo priteistas neturtinės žalos atlyginimo dydis tik iš dalies gali kompensuoti ieškovės patirtus išgyvenimus, kuriuos nulėmė neatsakingi, nepakankamai rūpestingi ir netgi aplaidūs STT, prokuratūros ir teismo atlikti veiksmai. Apeliacinės instancijos teismas neturtinės žalos dydį nustatė kur kas mažesnę, nei buvo prašoma nustatyti pateiktame ieškinyje. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamojoje byloje operatyvinis tyrimas pradėtas nesant nei faktinio, nei teisinio pagrindo, ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas negavus kompetentingos institucijos leidimo, bylos tyrimas ir teisminis nagrinėjimas truko nepateisinamai ilgai, ieškovei nepataisomai sutrikdyta sveikata, sugriautas asmeninis jos gyvenimas, sužlugdyta karjera, priteistas neturtinės žalos atlyginimas tik maža dalimi gali kompensuoti žalą, kurią padarė valstybei atstovaujanti institucijos. Teismų praktikoje nėra nė vieno atvejo, kur būtų sprendžiamas toks reikalavimas kaip šioje byloje, ir tokia praktika šiuo metu nėra suformuota, kasaciniuose skunduose pateikiamos nutartys priimtos prieš dešimtmetį ir anksčiau, todėl nebeatitinka šio laikotarpio ir nagrinėjamo klausimo svarbos. Žalą sukėlė neteisėti veiksmai asmenų, kuriems valstybė suteikė įgaliojimus saugoti asmens teises ir jas ginti nuo galimų pažeidimų, tačiau pastarieji elgėsi nerūpestingai ir jų veiksmai sukėlė ieškovei sunkias pasekmes, padarė neturtinę žalą, kurios dydį nustatė teismas, atsižvelgdamas į atsakovės turtinę padėtį ir ieškovės išgyvenimus.

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl ieškinio senaties termino

53. CK 1.125 straipsnyje nustatyti sutrumpinti ieškinio senaties terminai atskirų rūšių reikalavimams. Šio straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo. CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi ieškinio senaties termino eiga prasideda tik po to, kai asmuo subjektyviai suvokia arba turi suvokti apie savo teisės pažeidimą.
54. Ieškiniai dėl žalos atlyginimo pagal CK 6.272 straipsnį pasižymi ypatumu, kad turi būti specifiskai nustatyti neteisėti veiksmai kaip civilinės atsakomybės pagrindas. Neteisėtumas šiais atvejais pasireiškia kaip pareigūnų ar institucijos veiksmų neatitiktis įstatymams, o ne vien tai, kad veiksmams gali būti asmeniui daroma žala ar atliekama intervencija į jo teises (klausomasi pokalbių, kontroliuojama komunikacija ar taikomos procesinės prievartos priemonės). Baudžiamasis persekiojimas gali pasibaigti arba tyrimo nutraukimu, arba teisiniu pareikšto kaltinimo nusikaltimo padarymu išnagrinėjimu ir teismo padarytu galutiniu baudžiamojo persekiojimo procedūrose atliktų veiksmų teisėtumo įvertinimu. Jeigu įtariamam nusikaltimo padarymu asmeniui pareiškiamas kaltinimas, tai pareikštą kaltinimą baudžiamojo proceso tvarka nagrinėjantis teismas teikia teisinį atliktų ikiteisminio tyrimo (įskaitant operatyvinę veiklą) pareigūnų, prokurorų veiksmų įvertinimą. Jis pasisako, ar nusikaltimas buvo padarytas, ar įtariamasis jį padarė, ar tai patvirtina įrodymai, ar jie surinkti teisėtai. Tai yra baudžiamuosius kaltinimus nagrinėjančio teismo kompetencija, su kuria nekonkuruoja civilinę bylą dėl žalos atlyginimo nagrinėjantis teismas. Paprastai kol baudžiamąja tvarka nėra išnagrinėtas asmeniui pareikštas kaltinimas, tai nėra nustatyta, ar prieš asmenį buvo atlikti neteisėti veiksmai baudžiamojo persekiojimo procese. Atitinkamai asmens reikalavimas dėl žalos atlyginimo būtų prieš laikinai. Iki nėra išnagrinėtas asmeniui pareikštas kaltinimas, asmuo neturi pagrindo patikimai svarstyti, kad prieš jį buvo atlikti neteisėti veiksmai, kuriais jam yra padaryta žala ir kad jis turi teisę į teisminę pažeistų interesų gynybą pareikšdamas ieškinį dėl žalos atlyginimo.
55. Nagrinėjamoje byloje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 konstatuotos aplinkybės, turinčios esminę reikšmę išsprendžiant ieškovės civilinėje byloje pareikštus reikalavimus. Šia nutartimi nustatyta, kad nebuvo teisinio ir faktinio pagrindo jos atžvilgiu pradėti operatyvinį tyrimą, taigi ir atlikti atitinkamus operatyvinius veiksmus, taip pat išdėstytos galutinės baudžiamojo teismo išvados dėl jos išteisinimo nepadarius veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Tik užbaigus visą baudžiamąjį procesą, t. y. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui 2015 m. lapkričio 26 d. priėmus nutartį, kurioje konstatuota, kad ieškovės atžvilgiu pradėtas operatyvinis tyrimas, peraukęs į ikiteisminį tyrimą, buvo pradėtas nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo, kad jos atlikti veiksmai nėra nusikalstami, ieškovei tapo žinoma apie tyrimo kaip neteisėto teisinį vertinimą. Dėl tokių aplinkybių, kai su baudžiamuoju persekiojimu susijusių valstybės veiksmų neteisėtumas ir atsiradusi neturtinio pobūdžio žala ieškovei tapo aiški priėmus Lietuvos Aukščiausiajam Teismui 2015 m. lapkričio 26 d. nutartį, ieškinio senaties terminas pagrįstai skaičiuotas nuo 2015 m. lapkričio 27 d. Ieškovei ieškinį teismui pateikė

2018 m. lapkričio 20 d. Todėl apeliacinės instancijos teismas sprendimu darė teisiškai pagrįstą išvadą, kad ieškinio senatis nepraleista.

Dėl valstybės civilinės atsakomybės už ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtus veiksmus (CK 6.272 straipsnis)

56. Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinti teisės principai: žmogaus asmuo neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas; pagal 22 straipsnio 3 ir 4 dalis, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą; įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsiniamosi į jo garbę ir orumą. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
57. CK 6.272 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinių prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. Pagal CK 6.272 straipsnio 3 dalį, be turtinės žalos, atlyginama ir neturtinė žala. CK 6.272 straipsnio 1 dalyje nurodytų procesinių veiksmų teisėtumas vertintinas ir Konvencijos garantuojamų teisių apsaugos kontekste.
58. Nagrinėjamoje byloje sprendžiama dėl neturtinės žalos atlyginimo asmeniui už baudžiamojo persekiojimo veiksmus: ikiteisminio tyrimo pradėjimą, jo atlikimą, taikytas Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatyme (toliau – ir OVI) nustatytas ir procesines prievartos priemones (informacijos, perduodamos elektroninėmis priemonėmis, kontrolė, kardomoji priemonė – rašytinis pasižadėjimas neišvykti), ir tokių veiksmų sukeltas neigiamas pasekmes asmeniui dėl jo teisių suvaržymo ir dėl asmeninių turtinių ir neturtinių praradimų. Įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu baudžiamojoje byloje yra konstatuota, kad operatyvinis tyrimas buvo pradėtas ir atliktas ieškovės atžvilgiu nesant tam teisinio ir faktinio pagrindo, dėl to neteisėtas, o ieškovė baudžiamajame procese išteisinta, nes nepadaryta veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.
59. Baudžiamasis persekiojimas reglamentuojamas viešosios teisės, joje dominuoja imperatyvus teisinio reguliavimo metodas, todėl ikiteisminio tyrimo institucijų ir pareigūnų atliekama baudžiamojo persekiojimo veikla turi atitikti įstatymuose įtvirtintus teisės principus ir teisės normas, reglamentuojančias tam tikrą tvarką ir konkrečias procedūras. Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarime pažymėta, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja kiekvieno žmogaus ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinimųsi. Įstatymų normomis siekiama sudaryti sąlygas teisėtomis priemonėmis greitai išaiškinti nusikaltimus, įkaltinti kaltininkus ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo būtų teisingai nubaudžiamas ir nė vienas nekaltas asmuo nebūtų patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisiamas (BPK 2 straipsnis). Baudžiamojo proceso normomis siekiama sudaryti sąlygas teisėtomis priemonėmis ginti visuomenę nuo nusikalstamų veikų. Kartu pažymėtinas ir kitas ne mažiau svarbus baudžiamojo proceso tikslas – užtikrinti ir asmens, įtariamo, kaltinamo nusikaltimo padarymu, teisių bei laisvių apsaugą, išvengti nepagrįsto asmens baudžiamojo persekiojimo, neteisingos bausmės. Vykdamas baudžiamąjį persekiojimą įstatymais yra suteikiamos teisės taikyti įvairias specifines priemones. Jos turi būti veiksmingos, šiuolaikinės. Pažymėtina, kad kova su nusikalstamumu turi vykti teisėtomis priemonėmis, jos negali pažeisti konstitucinių asmens teisių ir laisvių.

60. Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutarime pažymėta, be kita ko, kad įstatyme nustatant baudžiamajame procese taikytinų procesinių prievartos priemonių taikymo tvarką turi būti paisoma ir konstitucinio proporcingumo principo: šios priemonės turi būti taikomos tik siekiant greitai atskleisti ir išsamiai iširti nusikalstamas veikas, taip pat užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų darymui, jos turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir nevaržyti asmens, kuriam taikomos, teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti. Per ikiteisminį tyrimą priimamų sprendimų aiškumas, pagrindimas teisiniais argumentais yra svarbi, *inter alia* (be kita ko), teisės į teisingą teisinį procesą, taip pat teisės į teisminę gynybą garantija. Asmens teisė į tinkamą ir teisingą teisinį procesą baudžiamajame procese suponuoja, be kita ko, aktyvų subjektų, įgaliotų priimti sprendimus dėl baudžiamajame procese taikytinų procesinių prievartos priemonių, *inter alia*, teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, vaidmenį užtikrinant asmens, kuriam baudžiamajame procese taikomos šios priemonės, teisių apsaugą.
61. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, kuriame suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos dėl žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimo, konstatuota, kad prigimtinių žmogaus teisės – tai individo prigimtinių galimybių, užtikrinančios jo žmogiškąjį orumą socialinio gyvenimo srityse. Pagal Konstituciją valstybė ne tik turi užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo kitų asmenų neteisėtų kėsinių, bet ir jokia būdu neleisti, kad į jas neteisėtai kėsintųsi, jas pažeistų pačios valstybės institucijos ar pareigūnai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai). Valstybės institucijos, pareigūnai jokiais aplinkybėmis negali veikti *ultra vires* (peržengiant suteiktų įgaliojimų, kompetencijos ribas), neteisėtais veiksmais pažeisti žmogaus teisių ir laisvių. Saugant ir ginant žmogaus (ir apskritai asmens – ne tik fizinio, bet ir juridinio) teises ir laisves, *inter alia*, žmogaus orumą, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti. Žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimo institutas suponuoja, *inter alia*, tai, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymu nustatyta tvarka (laikantis tinkamo teisinio proceso reikalavimų) yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.
62. Konstitucinis Teismas, 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime analizuodamas įstatymų leidėjo diskreciją reglamentuoti valstybės institucijų ir pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo klausimus, 3, 5 punktuose pažymėjo, kad tais atvejais, kai žalą padaro valstybės pareigūnai, ši diskrecija nesuteikia teisės laisva nuožiūra nustatyti išsamų baigtinį sąrašą atvejų, kuriais ta žala turi būti atlyginama, nes tai prieštarauja konstituciniam principui, pagal kurį padaryta žala turi būti atlyginta.
63. Nagrinėjamos civilinės bylos kontekste pažymėtina, kad, be baudžiamąjo proceso, Lietuvos teisėje įtvirtinta ir kita specifinė nusikalstamų veikų tyrimo teisinė forma – kriminalinė žvalgyba (operatyvinė veikla). Civilinėje byloje nagrinėjamus valstybės institucijų veiksmus, padarytus operatyvinės veiklos kontekste, reglamentavo Lietuvos Respublikos 2002 m. birželio 20 d. operatyvinės veiklos įstatymas (2003 m. balandžio 29 d. įstatymo Nr. IX-1537 redakcija). Pagal OVĮ 3 straipsnio 1 dalį operatyvinė veikla – tai operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla, vykdoma šio įstatymo nustatyta tvarka. Pagal šio straipsnio 2 dalį operatyvinės veiklos objektai – rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiant nusikalstamų struktūrų narius į teisės saugos, krašto apsaugos ar kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiujų tarnybų veikla bei kiti

su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai. Pagal OVĮ 5 straipsnio 2 punktą operatyvinės veiklos uždaviniai, be kita ko, yra nusikalstamų veikų išaiškinimas, taip pat rengiančių, darančių ar padariusių nusikalstamas veikas asmenų nustatymas. Pagal OVĮ 6 straipsnio 1 dalį operatyvinės veiklos metu negali būti pažeistos žmogaus ir piliečių teisės bei laisvės, o pagal OVĮ 8 straipsnio 1 dalies 2 punktą operatyvinės veiklos subjektai privalo, be kita ko, saugoti asmens teises ir teisėtus interesus. OVĮ 6 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai yra pažeistos žmogaus ir piliečių teisės bei laisvės, operatyvinės veiklos subjektai teisės aktų nustatyta tvarka privalo atkurti pažeistas teises ir atlyginti žalą.

64. Iš esmės panašus (civilinei bylai aktualiais aspektais) teisinis reguliavimas nustatytas ir 2012 m. spalio 2 d. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatyme (toliau – KŽĮ), įsigaliojusiam 2013 m. sausio 1 d. Kriminalinės žvalgybos tyrimas – organizacinė taktinė kriminalinės žvalgybos forma, kai esant kriminalinės žvalgybos tyrimo pagrindui šio įstatymo nustatyta tvarka naudojami kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės siekiant įgyvendinti kriminalinės žvalgybos uždavinius (KŽĮ 2 straipsnio 13 dalis). Kriminalinės žvalgybos objektai – galimai rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys ar padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant kriminalinę žvalgybą, kiti su valstybės nacionaliniu saugumu susiję įvykiai ir asmenys (KŽĮ 2 straipsnio 10 dalis). Kriminalinės žvalgybos uždaviniai apima, be kita ko, nusikalstamų veikų išaiškinimą, taip pat rengiančių, darančių ar padariusių nusikalstamas veikas asmenų nustatymą (KŽĮ 4 straipsnio 2 punktas). KŽĮ 5 straipsnyje skelbiama, kad kriminalinės žvalgybos metu negali būti pažeistos žmogaus teisės ir laisvės, 7 straipsnyje nustatyta, kad, vykdydami kriminalinę žvalgybą, kriminalinės žvalgybos subjektai privalo užtikrinti asmens teisių ir teisėtų interesų apsaugą (šio straipsnio 1 punktas); nutraukti kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdų ir priemonių naudojimą, kai paaiškėja, kad informacija apie kriminalinės žvalgybos objektą nepasitvirtino arba kriminalinės žvalgybos uždaviniai nebus įgyvendinti (šio straipsnio 4 punktas). Pagal KŽĮ 5 straipsnio 5 dalį tais atvejais, kai yra pažeistos žmogaus teisės ir laisvės, kriminalinės žvalgybos subjektai teisės aktų nustatyta tvarka privalo atkurti pažeistas teises bei laisves ir atlyginti dėl to atsiradusią žalą.
65. Atsakovės atstovės Specialiųjų tyrimų tarnybos kasaciniame skunde nurodoma, kad CK 6.272 reglamentuojant valstybės atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų jos pareigūnų ir institucijų veiksmų siekiant išaiškinti nusikalstamas veikas ir jas darančius asmenis, operatyviniai (kriminalinės žvalgybos) veiksmai kaip valstybės atsakomybės pagrindas tiesiogiai nenurodomi, šio straipsnio pavadinime neminimi operatyvinės (kriminalinės žvalgybos) veiklos subjektai. Teisėjų kolegijos vertinimu, vadovaujantis pirmiau išdėstytais konstitucinės doktrinos ir teismų praktikos nuostatomis, kasacinio skundo argumentas, kad valstybės atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų, apsiriboja CK 6.272 straipsnio 1 dalies tiesiogiai išvardytais atvejais, pripažintinas nepagrįstu. Šiuo aspektu pažymėtina, kad CK 6.272 straipsnyje reglamentuojama civilinė atsakomybė už teisių pažeidimus, padarytus baudžiamojo persekiojimo metu, t. y. siekiant taikyti asmeniui baudžiamąją atsakomybę. Šis procesas yra reglamentuotas įstatymais ir susideda iš ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo. Atliekant ikiteisminį tyrimą šios normos prasme vertinami atitinkamais įstatymais įgaliotų institucijų vieši ar nevieši veiksmai, kuriais siekiama išaiškinti padarytas ar daromas nusikalstamas veikas ir jas darančius asmenis, dėl kurių vėliau pradedamas viešas ikiteisminis tyrimas pagal baudžiamojo proceso įstatymą. Atitinkamai asmens teisių pažeidimai, kurie tokiu atveju yra padaryti operatyvinės veiklos neviešame etape prieš iškeliant baudžiamąją bylą, gali būti vertinami kaip pažeidimai, padaryti ikiteisminiame nusikalstamos veikos tyrime, jeigu jie neatitinka įstatymų ir pažeidžia asmens teises. Tokiais pažeidimais gali būti neteisėtas ir nepagrįstas teisėsaugos institucijų neviešo tyrimo, kuriuo siekiama išaiškinti nusikalstamas veikas ir jas darančius asmenis (t. y. operatyvinio tyrimo), pradėjimas ir vykdymas, ar tokio tyrimo metu neteisėtas taikymas asmens teises ribojančių priemonių, savo esme analogiškų procesinėms prievartos priemonėms, kurios gali būti taikomos

baudžiamąjį procesą metu (pavyzdžiui, elektroninio ryšio priemonėmis perduodamos informacijos slapta kontrolė). Reikšminga ir tai, kad slapta komunikacijos kontrole apribojama asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir susirašinėjimo slaptumą, įtvirtinta, be kita ko, Konvencijos 8 straipsnyje (pvz., EŽTT 2012 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Drakšas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 36662/04, 52–53 punktai; 2017 m. lapkričio 7 d. sprendimas byloje *Zubkov ir kiti prieš Rusiją*, peticijos Nr. 29431/05 ir kt.; 2015 m. sausio 15 d. sprendimas byloje *Dragojević prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 68955/11; 2019 m. birželio 6 d. sprendimas byloje *Bosak ir kiti prieš Kroatiją*, peticijos Nr. 40429/14 ir kt.; 2019 m. gegužės 28 d. sprendimas byloje *Liblik ir kiti prieš Estiją*, peticijos Nr. 173/15 ir kt.; 2019 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje *Hambarzumyan prieš Armėniją*, peticijos Nr. 43478/11). Dėl to, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, kad žala, padaryta neteisėtais veiksmais operatyvinės veiklos metu ikiteisminiame neviešame nusikaltimo tyrime, atlyginama valstybės pagal CK 6.272 straipsnio 1 dalies nuostatas.

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad CK 6.272 straipsnio 1 dalyje pateikiamas nebaigtinis neteisėtų veiksmų sąrašas, todėl valstybės civilinė atsakomybė gali atsirasti ir tuo pagrindu, kad pareigūnai nevykdė bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarėtų kitam asmeniui žalos (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). Tokiais atvejais taikytinos tiek bendrosios kasacinėje jurisprudencijoje suformuluotos atsakomybės taikymo sąlygos, tiek specifinis tokioms byloms būdingas kriterijus – pareigūnų klaidos esminė reikšmė asmens teisių pažeidimui. Sprendžiant dėl valstybės civilinės atsakomybės už teisėsaugos pareigūnų veiksmus, nurodytus CK 6.272 straipsnio 1 dalyje, kiekvienu atveju reikia išsiaiškinti, ar konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas esant pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti, kad jis padarė nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012; 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-378/2018, 34 punktas).
67. Valstybės civilinė atsakomybė pagal CK 6.272 straipsnio 1 dalį kyla nepaisant ikiteisminio tyrimo, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. Civilinės atsakomybės teisiniu santykiu atsirasti pakanka trijų sąlygų: neteisėtų veiksmų, žalos fakto ir priežastinio neteisėtų veiksmų bei atsiradusios žalos ryšio (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. liepos 8 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2008; 2011 m. gruodžio 2 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011; 2019 m. liepos 4 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019 34 punktą).
68. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad neteisėti veiksmai kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas gali būti nepagrįstas ikiteisminio tyrimo pradėjimas, vykdymas ir asmens perdavimas teismui, taip pat nepagrįstas procesinės prievartos priemonės taikymas ar kitokie pažeidimai. Ar ikiteisminis tyrimas pradėtas pagrįstai, žalos atlyginimo civilinėje byloje sprendžiama pagal tai, ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai veikė pagal BPK nuostatas, tinkamai vykdydami bendras ir specialias pareigas. Turi būti įvertinta, ar buvo pakankamas procesinis pagrindas pradėti tyrimą (BPK 166 straipsnis), ar buvo aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas (BPK 3 straipsnis), ar pažeisti ikiteisminio tyrimo terminai (BPK 176 straipsnis) ir buvo kitoks nepagrįstas pareigūnų neveikimas ar veikimas ne pagal savo kompetenciją, ėmimasis įstatymų nenustatytų ar akivaizdžiai neproporcingų priemonių ir kita (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019, 35 punktas).
69. BPK 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad baudžiamąjį procesą paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Pagal BPK 2 straipsnį prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Pagal BPK 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu

nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. BPK 166 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius. BPK 172 straipsnio 2 dalies 1 punktas nustato, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo atlikti būtinus proceso veiksmus, kad būtų greitai ir išsamiai atskleistos nusikalstamos veikos. Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą, kai nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios šio kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės.

70. Taigi ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnai organizuoja ir vykdo ikiteisminį tyrimą, siekdami greitai, išsamiai ir visapusiškai atskleisti nusikalstamas veikas bei nustatyti jas padariusius asmenis, kartu užtikrinant, kad nė vienas nekaltas asmuo nebūtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Šios minėtų pareigūnų funkcijos ir pareigos yra itin reikšmingos, nes būtent jų tinkamas vykdymas užtikrina žmogaus teises ir interesus ir visos visuomenės interesą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Teisėsaugos pareigūnams būtent dėl jų atliekamų pareigų specifikos ir svarbos ir yra keliami aukštesni rūpestingumo ir atidumo reikalavimai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019, 54 punktas).
71. Kasacinis teismas dėl tyrimo teisėtumo patikrinimo yra pasisakęs, kad, sprendžiant dėl valstybės civilinės atsakomybės už teisėsaugos pareigūnų veiksmus, kiekvienu atveju reikia išsiaiškinti, ar konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas esant pakankamai duomenų, leidžiančių įtarti, kad jis padarė nusikaltimą; civilinės atsakomybės požiūriu reikšminga aplinkybė yra ikiteisminio tyrimo ar baudžiamosios bylos nutraukimo, asmens išteisinimo pagrindas; reikšminga ir tai, kaip įvertintas baudžiamųjų procesinių veiksmų teisėtumas baudžiamojo proceso teisės normų nustatyta tvarka (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5/2009; 2015 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-487-915/2015 ir kt.).
72. Sprendžiant valstybės civilinės atsakomybės klausimą dėl ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų veiksmų teisėtumo, esant išteisinimui nustačius, kad nebuvo nusikaltimo įvykio, vertinama, ar atliktas įrodomųjų duomenų rinkimas ir vertinimas iki teismo atitiko baudžiamajame procese nustatytus įstatymo reikalavimus. Kasacinis teismas yra pasisakęs, kad valstybės civilinė atsakomybė gali atsirasti ne tik dėl neteisėto teisėsaugos institucijų veikimo ar neteisėto neveikimo, bet ir tuo pagrindu, kad jų pareigūnai nevykdo bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai (laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarytų kitam asmeniui žalos) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2009). Pareigūnai procese turi veikti atsakingai ir stropiai. Pareigūnų bendroji rūpestingumo pareiga nacionalinėje teisėje yra įtvirtinta BPK 2 straipsnyje, 44 straipsnio 5 dalyje, CK 6.263 straipsnio 1 dalyje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-196/2007).
73. Nagrinėjamoje byloje sprendžiant dėl valstybės atsakomybės už ikiteisminio tyrimo veiksmus jų teisėtumas vertinamas tiek baudžiamojo proceso įstatymo normų, tiek civilinės teisės normų kontekste. Ikiteisminio tyrimo institucijoms ir jų pareigūnų veiklai keliami aukštesni rūpestingumo, atidumo reikalavimai, nes nuo to priklauso ir asmenų pasitikėjimas valstybe per jos institucijas. Spręsdamas dėl veiksmų teisėtumo civilinės teisės kontekste, teismas ištiria, ar pareigūnai nevykdė bendrosios pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai – laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais ar neveikimu nepadarytų kitam asmeniui žalos (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). CK 6.263 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos; 2 dalyje nustatyta pareiga asmeniui, atsakingam už žalą, padarytą asmeniui ar turtui, o įstatymų nustatytais atvejais – ir neturtinę žalą, visiškai ją atlyginti. Tai yra specialioji deliktinės atsakomybės norma, kurioje kartu su bendrąja CK 6.246 straipsnio 1 dalies norma įtvirtintas vadinamasis generalinis deliktas, kurio esmė yra užtikrinti pagrindinę civilinės

atsakomybės funkciją – kompensuoti nukentėjusiam asmeniui jo teisių pažeidimu padarytą žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-701/2017, 28, 29 punktai). Vien aplinkybė, kad pareigūnai savo veiksmais nepažeidė BPK normų, nepaneigia, kad gali egzistuoti neteisėti veiksmai civilinės teisės prasme kaip valstybės civilinės atsakomybės taikymo sąlyga (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019, 56 punktas). Aplinkybė, ar pareigūnai ar institucijos nepažeidė BPK ar kitų įstatymų, yra tiriama ir nustatoma asmeniui pareikštus įtarimus nagrinėjant teisme. Baudžiamajame procese teismas įvertina pareigūnų ir institucijų veiksmų teisėtumą dėl atitikties BPK ir kitiems įstatymams, kurie taikomi nusikaltimų tyrimo procese, tačiau tai nėra visapusiškas ir išsamus veiksmų teisėtumo patikrinimas. Jeigu baudžiamajame procese tam tikri pareigūnų ar institucijų veiksmai yra pripažinti neteisėtais, spręsta, kad yra padaryti baudžiamojo proceso ar kitų įstatymų pažeidimai, tai žalos atlyginimo civilinę bylą nagrinėjantis teismas yra saistomas tokios išvados, nes ji yra padaryta baudžiamąją bylą pagal savo kompetenciją išnagrinėjusio teismo. Žalos atlyginimo byloje patikrinama, ar tais neteisėtais veiksmais iš tikrųjų buvo padaryta žala.

74. Sprendžiant dėl ikiteisminio tyrimo ir prokurorų veiksmų teisėtumo, renkant ir vertinant nusikaltimą pagrindžiančius duomenis, įvertinama, ar pareigūnai nepadarė įstatymo pažeidimo ar klaidų, kurios ir lėmė, kad teismo vertinimas nesutapo su pareigūnų atliktu kaltinamųjų duomenų vertinimu. Padarytas jų klaidas gali rodyti duomenys, kad informacija apie inkriminuojamus veiksmus surinkta neišsamiai ar ne apie visas reikšmingas aplinkybes, kad duomenys surinkti negavus teismo leidimo, pažeidžiant privatumą, asmens teises ar nustatytas konkrečias procesines taisykles. Taip pat pareigūnų klaidas gali rodyti tai, kad teismui buvo perduota ne visa surinkta bylai reikšminga informacija, o darant sprendimus dėl įtarimų pareiškimo ir perdavimo asmenį teisti ikiteisminio tyrimo ir prokuratūros pareigūnų išvados buvo paremtos neteisėtais gautais, faktais nepagrįstais duomenimis, abstrakčia, su nagrinėjamais įvykiais silpnai susijusia informacija ar kitokiais duomenimis, kurie tikėtinais teismo būtų nepripažinti įrodymais arba jų visuma galutinai būtų įvertinta kaip nepakankama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019, 46 punktas). Be kita ko, sprendžiant dėl žalos atlyginimo įvertinama, ar tyrimą vykdę pareigūnai tinkamai teisiškai kvalifikavo asmenų faktiškai atliktus veiksmus, ar šie veiksmai sudarė teisinį pagrindą pareikšti asmeniui įtarimus nusikaltimu. Ikiteisminio tyrimo, prokurorų ar teismo klaidą gali rodyti tai, kad asmeniui buvo pareikšti įtarimai, jis perduotas teisti ar buvęs pripažintas kaltu dėl jo nustatytų ir įrodytų veiksmų, kurie galutiniu baudžiamojo teismo sprendimu pripažinti kaip nesudarantys baudžiamojo nusikaltimo ar nusižengimo. Klaidą šiuo atveju sudaro netinkamas teisinis faktinių aplinkybių, kurios nebuvo nusikalstamos, įvertinimas kaip nusikaltimų.
75. Pagal kasacinio teismo praktiką, siekiant konstatuoti neteisėtus veiksmus, turi būti įrodyta ir pripažinta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ar teismas padarė klaidą, turėjusią esminę ir lemiamą reikšmę ieškovo teisių pažeidimui baudžiamajame procese. Teismas, spręsdamas dėl pareikšto tokio pobūdžio ieškinio, vadovaudamasis CPK 176–185 straipsniais, ištiria įrodymus bei juos vertina kompleksiskai, atsižvelgdamas į jų reikšmę tiek civilinio, tiek baudžiamojo proceso aspektais (žr. šios nutarties 73 punktą, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 3 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-200/2010; 2012 m. spalio 3 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012; 2014 m. vasario 5 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014; 2018 m. vasario 22 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-378/2018 31 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
76. Nagrinėjamoje byloje vertinant ikiteisminio tyrimo (įskaitant operatyvinius veiksmus) teisėtumą reikšmingi yra operatyvinio tyrimo metu atlikti veiksmai, jų atitiktis teisės aktų reikalavimams, operatyvinio tyrimo metu surinkti duomenys, nes jų pagrindu buvo pradėtas ir tęsiamas ikiteisminis tyrimas, bei kaltinimas, reikšminga apimtimi grindžiamas duomenimis, gautais atliekant operatyvinį tyrimą. Pažymėtina, kad operatyvinės veiklos prieš asmenį vykdymas

sukelia dvejopus padarinius. Be baudžiamajam persekiojimui svarbių procesinių teisinių padarinių (įrodymų surinkimo galimo nusikaltimo išaiškinimui, inkriminavimui ar asmens nuteisimui), ji sukelia civilinius teisinius padarinius asmeniui, kadangi tiesiogiai veikia jį, jo teises ir interesus. Tokiu veikimu yra kontroliuojama ir stebima asmens veikla, kontaktai, komunikacija ar daromas kitoks poveikis. Tai reiškia kišimąsi į privatų asmens gyvenimą, kišimasis neturi būti savavališkas ar neteisėtas. Teisėtai vykdoma pareigūnų ar institucijų veikla turi būti atliekama pagrįstai ir teisėtai. Operatyvinei veiklai turi būti faktinis pagrindas – tam tikra informacija apie daromą, rengiamą ar padarytą nusikaltimą, kurią būtina patikrinti vykdant operatyvinius veiksmus, ir tai atlikti pagal teisės aktų nustatytas procedūras ir tvarką. Neteisėtai atlikti veiksmai baudžiamojo proceso tvarka sukelia atitinkamus procesinius padarinius – neteisėtai gauti duomenys gali būti nepripažinti įrodymais. Tuo tarpu tų pačių neteisėtų veiksmų sukelti civiliniai teisiniai padariniai (asmens teisių (privatumo) pažeidimai – pokalbių kontrolė, sekimas, įsibrovimas į privatų gyvenimą ir kita) gali sudaryti pagrindą valstybės civilinei atsakomybei už žalą, padarytą neteisėtais pareigūnų veiksmais.

77. Teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalyje (redakcija, galiojusi nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. operatyvinės veiklos metu atliktų veiksmų dėl ieškovės V. S., tuo metu ėjusios Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėjo pareigas) nustatyta, kad pradėti operatyvinį tyrimą dėl teisėjo galimai padarytos nusikalstamos veikos gali tik operatyvinės veiklos subjekto vadovas generalinio prokuroro sutikimu, o pradėti ikiteisminį tyrimą – tik generalinis prokuroras.
78. Teisinis pagrindas atlikti operatyvinio tyrimo veiksmus yra: arba 1) apygardų teismų pirmininkų ar šių teismų Baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkų motyvuotos nutartys (Operatyvinės veiklos įstatyme nurodytiems operatyviniams veiksams atlikti), arba 2) generalinio prokuroro ar jo įgalioto generalinio prokuroro pavaduotojo arba apygardų prokuratūrų vyriausiųjų prokurorų ar jų įgaliotų vyriausiųjų prokurorų pavaduotųjų sankcionuoti operatyvinės veiklos subjekto vadovo ar jo įgalioto vadovo pavaduotojo motyvuoti teikimai (OVĮ 12, 13 straipsniuose nurodytiems operatyviniams veiksams atlikti). Faktinis operatyvinio tyrimo veiksmų pagrindas nustatytas OVĮ 9 straipsnyje, tai – tam tikra informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba apie įstatyme išvardytus apysunkius nusikaltimus, arba apie nusikaltimą rengiantį, darantį ar padariusį asmenį.
79. Baudžiamojoje byloje nustatyta, kad, ieškovės V. S. atžvilgiu pradėjus operatyvinį tyrimą, nutarime papildyti operatyvinio tyrimo bylą naujais tiriamaisiais (2008 m. spalio 16 d.) ir teikime dėl techninių priemonių panaudojimo specialia tvarka (2008 m. spalio 17 d.) rezoliuciją pasirašė E. S. kaip STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, bet ne kaip einantis STT Panevėžio valdybos viršininko pareigas.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 konstatavo operatyvinio tyrimo pradėjimo neteisėtumą teisėjos V. S. atžvilgiu dėl to, kad teikimą dėl tyrimo pasirašė Panevėžio STT valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininkas, bet ne STT valdybos viršininkas, kaip to reikalauja Teismų įstatymo 47 straipsnio 3 dalis. Todėl operatyvinio tyrimo, pradėto nesant tam teisinio pagrindo, metu gauti duomenys nepripažinti teisėtais įrodymais pagal BPK 20 straipsnio 4 dalį.
81. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija minėtoje nutartyje, be kita ko, pažymėjo, kad tiriant nusikalstamas veikas įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos priemonės, kurios intensyviai varžo asmenų privatų gyvenimą, tačiau operatyvinės veiklos (kriminalinės žvalgybos) subjektai, prokurorai, viena vertus, turi laikytis įstatymuose nustatytų teisių taikyti tokias priemones, kita vertus, laikytis garantijų, kad jas taikant konstituciškai pateisinami privataus gyvenimo varžymai nesukels žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų. Reguluojant teisinius santykius, susijusius su slapto informacijos rinkimo priemonių naudojimu, taip pat jas taikant ir vertinant gautų duomenų teisėtumą, svarbu išlaikyti teisingą pusiausvyrą tarp siekio išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo užtikrinimo.

82. Dėl faktinio operatyvinio tyrimo pradėjimo pagrindo ieškovės V. S. atžvilgiu nurodytoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje nustatyta, kad 2008 m. spalio 16 d. pradėtas operatyvinis tyrimas dėl V. S. po 2008 m. spalio 14 d. pranešimo, kad ji gali ateityje daryti nusikalstamas veikas. 2008 m. spalio 14 d. išslaptintame pranešime apie gautą informaciją, pasirašytame STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininko E. S., teigiama, kad „gauta informacija apie tai, jog V. S., būdama Panevėžio apygardos administracinio teismo teisėja, gali piktnaudžiauti tarnybine padėtimi – 2008 m. rugsėjo mėnesio pabaigoje ir spalio mėnesio pradžioje <...> gali daryti poveikį <...> teisėjui, kuris nagrinės <...> bylą <...>, kad <...> teisės pažeidėjų naudai būtų priimtas palankus sprendimas <...>. V. S. galimai daro nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK 228 straipsnio 2 dalis) <...>“
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje įvertinta, kad iš STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininko E. S. 2008 m. spalio 14 d. pranešimo turinio akivaizdu, kad pateikta informacija nebuvo patikrinta ir buvo nekonkreči, jokie veiksmai, dėl kurių teisėja V. S. buvo įtarinėjama, nebuvo nustatyti. Todėl nebuvo ir faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą teisėjos V. S. atžvilgiu.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pažymėta, kad operatyviniai (kriminalinės žvalgybos) veiksmai teisėtai gali būti atliekami tik esant konkrečiam įstatyme nustatytam faktiniam pagrindui – informacijai ne apie bet kokią, o tik apie įstatyme nurodytą nusikalstamą veiką (veikas) – ir vykdomi tik siekiant surinkti duomenų apie tokią veiką. Užtikrinant operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų sankcionavimo ir atlikimo teisėtumą ir kartu veiksmingą žmogaus teisių apsaugą nuo neteisėto apribojimo, kreipiantis dėl operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų atlikimo ir juos sankcionuojant turi būti nurodoma aiški informacija, leidžianti spręsti, kad minėti veiksmai bus atliekami dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios jie pagal įstatymus ir gali būti atliekami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-139/2015).
85. Teisėjų kolegija pažymi, kad tokios kasacinio teismo ieškovės baudžiamojoje byloje padarytos išvados reiškia, jog specialia tvarka panaudojant technines priemones – kontroliuojant, fiksuojant ir kaupiant telekomunikacijų (elektroninių ryšių) tinklais ieškovės perduodamą mobiliojo ryšio telefonu informaciją nuo 2008 m. spalio 17 d. iki 2009 m. sausio 17 d. jos teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir susirašinėjimo slaptumą buvo apribota nesilaikant įstatyme nustatytos tvarkos, t. y. pažeista. Kasacinis teismas ieškovės baudžiamojoje byloje taip pat nustatė, kad jos mobiliojo ryšio telefonu perduodamos informacijos kontrolė buvo pratęsiama ir vėliau, Vilniaus miesto pirmojo apylinkės teismo 2009 m. gegužės 25 d., 2009 m. rugsėjo 1 d., 2009 m. gruodžio 1 d. nutartimis. Priminęs kompetentingų subjektų pareigą įvertinti tokios priemonės taikymo pagrįstumą ir proporcingumą, kasacinis teismas konstatavo, kad tokios teisinės situacijos, kai per protingą laiką nepasitvirtinus įtarimui dėl nusikalstamos veikos toliau nepagrįstai ilgai atliekama (sankcionuojama) slapta telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolė iš esmės tikintis (nesant tam rimto pagrindo) gauti informacijos dėl kokios nors kitos nusikalstamos veikos ir taip siekiant pateisinti šios priemonės taikymą, netoleruotinos (plenarinės sesijos kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-94-895/2015). Taigi civilinėje byloje yra pagrindas konstatuoti ieškovės teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir susirašinėjimo slaptumą pažeidimą ir dėl nurodytos tolesnės nepagrįstos ir neproporcingos jos telefonu perduodamos informacijos kontrolės.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija 2015 m. lapkričio 26 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015 panaikino Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. apkaltinamąjį nuosprendį, paliko galioti Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos 2013 m. sausio 24 d. išteisinamojo nuosprendžio dalį dėl V. S. atžvilgiu inkriminuotų nusikalstamų veiksmų. Kauno apygardos teismo 2013 m. sausio 24 d. nuosprendžiu V. S. pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, 24 straipsnio 5 dalį, 228 straipsnio 1 dalį, 24 straipsnio 5 dalį, 300

straipsnio 1 dalį buvo išteisinta, nes nepadaryta veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

87. Kaip nustatyta baudžiamojoje byloje, prokuroras 2010 m. lapkričio 11 d. pranešime apie įtarimą nustatė, kad yra pakankamai duomenų įtarti, jog V. S. piktnaudžiavo tarnybine padėtimi, siekdama kitokios asmeninės naudos, kurstė valstybės tarnautojui prilygintą asmenį padaryti piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi bei tikro dokumento suklastojimą ir žinomai suklastoto dokumento realizavimą, t. y. ji, būdama teisėja ir veikdama tiesiogine tyčia, priešingais teisėjo tarnybos interesais, siekdama kitokios asmeninės naudos, 2008 m. lapkričio 2 d. – 2008 m. lapkričio 4 d. telefoninių kontaktų metu kreipėsi į asmenį, kuris dėl šios veikos nėra kaltas, – jai tarnybiškai pavaldžią sekretorę su prašymu, kad šios sesuo gydytoja D. N. išduotų nedarbingumo pažymėjimą jokia liga nesergančiai jos dukteriai J. S. 2008 m. lapkričio 6 d. gydytoja D. N. poliklinikos patalpose, neapžiūrėjusi J. S., neįsitikinusi, kad ji serga, išrašė nedarbingumo pažymėjimą, į šį dokumentą sąmoningai įrašydama melagingus, tikrovės neatitinkančius duomenis apie tai, kad J. S. serga ūmine viršutinių kvėpavimo takų infekcija, ir nurodydama jos nedarbingumo laikotarpį nuo 2008 m. lapkričio 6 d. iki 2008 m. lapkričio 10 d., vėliau vietoj sugadinto nedarbingumo pažymėjimo išdavusi naują, kuriame nedarbingumo laikotarpis pažymėtas nuo 2008 m. lapkričio 6 d. iki 2008 m. lapkričio 12 d.
88. Baudžiamojoje byloje kaltinimas teisėjai V. S. piktnaudžiaujant tarnyba buvo iš esmės grindžiamas tuo, kad ji piktnaudžiavo savo autoritetu, paskambinusi telefonu siekdama gauti nedarbingumo pažymėjimą savo dukteriai, kuri būdama pilnametė gyveno atskirai nuo tėvų, dirbo kitame darbe ir nedarbingumo pažymėjimu galėjo pateisinti nebuvimą darbe. Tačiau jokios asmeninės naudos V. S. negavo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje įvertinta, kad vien tai, jog V. S. ir jos sutuoktinis R. S. buvo autoritetingi žmonės, nepagrindžia jų kaltės dėl piktnaudžiavimo tarnyba. Kitu atveju, kreipiantis į gydytoją bet kokių klausimų ir prisistačius teisėju ar kitokių visuomenėje žinomų profesijų atstovu, reikštų, kad gydytojas į tokį paklausimą turėtų reaguoti besąlygiškai. Be to, gyvenimiškos situacijos rodo, kad epidemijų atvejais (pvz., gripo epidemijos metu) nedarbingumo pažymėjimai išduodami gydytojams paskambinant telefonu. Nedarbingumo pažymėjimo išdavimo taisyklių pažeidimai negali sumenkinti nei teisėjo, nei teisminės valdžios autoriteto. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartyje padaryta išvada, kad ieškovei V. S. pareikštas perteklinis kaltinimas piktnaudžiavimu naudojant bendrininkavimo institutą, praktiškai kriminalizuojant veikas, kurios nekriminalizuotos įstatymo. Išduodant nedarbingumo pažymėjimą, teisėja V. S. neatliko jokių veiksmų, kurie sumenkintų teisminės valdžios autoritetą, nes nedarbingumo pažymėjimus išduoda gydytojai, o ne teisėjai. Dėl V. S. veiksmų didelės neturtinio pobūdžio moralinės ir organizacinės žalos valstybė nepatyrė, nebuvo iškraipyti teisėjo tarnybos principai, esmė ir turinys, pažemintas bei sumenkintas teisminės valdžios autoritetas ir diskredituotas teisėjų vardas.
89. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi pirmiau šioje nutartyje išdėstyta teismų praktika, įvertinusi išdėstytas kasacinio teismo ieškovės baudžiamojoje byloje padarytas išvadas ir civilinėje byloje esančius įrodymus, sprendžia, kad ieškovės baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas ir atliktas nepagrįstai ir neteisėtai, dėl ikiteisminio tyrimo ir prokuroro klaidos teisiškai kvalifikuojant faktinius veiksmus ieškovei neteisėtai buvo inkriminuoti nusikalstami veiksmai ir ji teismo buvo neteisėtai nuteista dėl veiksmų, kurie nėra nusikalstami. Pagal tokias aplinkybes neteisėtais veiksmais valstybės civilinės atsakomybės prasme taip pat pripažintini ieškovės atžvilgiu tęstas ieškovės telefono klausymasis, rašytinio pasižadėjimo neišvykti ir įpareigojimo nebendrauti su kitu asmeniu taikymas nuo 2010 m. lapkričio 16 d. iki 2012 m. birželio 4 d. (kai ši priemonė buvo panaikinta Kauno apygardos teismo nutartimi, nes tapo nereikalinga), kaltinamojo akto surašymas kaltinant ieškovę ir jos baudžiamosios bylos perdavimas teismui, taip pat nuteisimas Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. nuosprendžiu (galiojusi iki 2015 m. lapkričio 26 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo).

Dėl neturtinės žalos dydžio

90. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime dėl neteisėtais ikiteisminio tyrimo veiksmais padarytos žalos atlyginimo konstatuota, kad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* (pažodine reikšme, tiesiogiai) minimos dvi žalos rūšys: materialinė ir moralinė žala, t. y. (atitinkamai) turtiniai praradimai ir dvasinio (neturtinio) pobūdžio skriaudos, kurias tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai. Iš Konstitucijos įstatymų leidėjui nekyla draudimas reguliuojant santykius, susijusius su žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimu, įstatyme nustatyti (paisant Konstitucijos normų ir principų) protingus ir pagrįstus kriterijus, pagal kuriuos būtų galima nustatyti (įvertinti) atlygintinos žalos dydį; tokie kriterijai gali būti labai įvairūs, juos galima diferencijuoti pagal padarytos žalos pobūdį, ypatumus, kitas aplinkybes. Kita vertus, šiame Konstitucinio Teismo nutarime pabrėžta, kad jokie įstatymuose *expressis verbis* nurodyti kriterijai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti (įvertinti) atlygintinos žalos dydį, neturi kliudyti teismui vykdyti teisingumo – atsižvelgus į visas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, nustatyti asmeniui valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos dydžio ir, vadovaujantis teise, *inter alia*, nenusižengiant teisingumo, protingumo, proporcingumo imperatyvams, priteisti teisingo atlyginimo už tą asmens patirtą materialinę ir (arba) moralinę žalą. Iš Konstitucijos, *inter alia*, jos 30 straipsnio 1, 2 dalių, 109 straipsnio 1 dalies kyla asmens, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, teisės gauti realų, teisingą žalos atlyginimą teismo gynimo garantija, kuri įgyvendinama įrodinėjant, *inter alia*, asmeniui padarytos žalos dydį ir prisiteisiant jos atlyginimą. Įstatymų leidėjas neturi konstitucinių įgaliojimų nustatyti kokių nors maksimalių atlygintinos valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos dydžių, kurie suvaržytų teismą ir neleistų priteisti teisingo atlyginimo už tą asmens patirtą moralinę žalą.
91. Dėl neturtinės žalos dydžio už neteisėtus valstybės institucijų, pareigūnų veiksmus Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime taip pat pažymėta, kad moralinė žala yra dvasinė skriauda, kurią tik sąlygiškai galima įvertinti ir kompensuoti materialiai; padarytos moralinės žalos, kaip asmens patirtos dvasinės skriaudos, neretai apskritai niekas (*inter alia*, jokia materialinė kompensacija) negali atstoti, nes asmens psichologinės, emocinės ir kitokios būsenos, buvusios iki tol, kol jis patyrė dvasinę skriaudą, neįmanoma sugrąžinti – tokią būseną kai kada (geriausiu atveju) galima tik iš naujo sukurti, panaudojant, *inter alia*, materialią (pirmiausia pinigine) kompensaciją už tą moralinę žalą (tai nereiškia, kad kai kada išties nėra neįmanoma vien moralinė satisfakcija už patirtą moralinę žalą). Materiali (piniginė) kompensacija už moralinę žalą, kaip materialus tos moralinės žalos atitikmuo, taip pat turi būti skiriama vadovaujantis visiško (adekvataus) žalos atlyginimo principu, kurio taikymui tokiais atvejais būdingi svarbūs ypatumai, nes tokia materialinė kompensacija savo turiniu iš esmės skiriasi nuo pačios moralinės žalos, kuri buvo padaryta ir už kurią yra kompensuojama, turinio ir dėl to (jos dydis nesvarbu) pagal savo prigimtį negali (arba ne visada gali) atstoti patirtos dvasinės skriaudos. Tokios materialios (pirmiausia piniginės) kompensacijos už moralinę žalą paskirtis – sudaryti materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko negalima sugrąžinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko žmogui neretai apskritai niekas – jokie pinigai, joks materialus turtas – negali atstoti.
92. CK 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2012).

93. Pagal CK 6.250 straipsnio 2 dalį, nustatant neturtinės žalos dydį turi būti atsižvelgiama į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį ir kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį už per ilgą baudžiamąjį persekiojimą, nepagrįstą nuteisimą, be bendrųjų kriterijų, nustatytų CK 6.250 straipsnyje, turi atsižvelgti į šias teisiškai reikšmingas aplinkybes: baudžiamojo persekiojimo pradėjimo pagrįstumą, jo trukmę, bausmės rūšį, konkrečius atitinkamų baudžiamojo proceso metu priimtų sprendimų trūkumus, bausmės padarinius asmeniniam gyvenimui (ar nepagrįstai nuteistas asmuo turėjo šeimą, nepilnamečių vaikų; ar turėjo ypatingų užsiėmimų, kuriuos nutraukė paskirta bausmė), nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo ir nuteisimo padarinius asmens sveikatai, įskaitant psichinę, padarinius profesiniam gyvenimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-378/2011). Nagrinėjamoje byloje nustatytos ieškovei tekusios neigiamos pasekmės ir kiti jos praradimai atsirado dėl neteisėtų veiksmų ikiteisminio tyrimo metu ir neteisėto nuteisimo, todėl apeliacinės instancijos teismas turėjo teisinį pagrindą priteisti ieškovei neturtinės žalos atlyginimą.
95. Ieškovė prarado gerą sveikatą, darbo pajamas, reputaciją. Nepagrįstas baudžiamasis persekiojimas pradėtas, vykdytas ir tęstas ilgą laiką, naudojus operatyvines ir procesines prievartos priemones ieškovės atžvilgiu. Nuolatinis persekiojimas lėmė ieškovės įbauginimą. To pasekmė – stresas, nervinė įtampa, ieškovei pablogėjo sveikata, susirgimai tęsėsi. Ieškovė prarado darbo pajamas, pradėjus baudžiamąjį persekiojimą, jį vykdant ir tęsiant daugelį metų. Ji neteko ilgo laikotarpio darbo pajamų, o dėl persekiojimo pablogėjusi sveikata ir viešai formuojama neigiama jos reputacija darė žymią neigiamą įtaką galimybėms užsidirbti, negalėjimą susirasti (susikurti) ieškovės kvalifikaciją atitinkantį darbą. Teisininko profesijai didelę reikšmę turi nepriekaištinga reputacija. Dėl esmingai pažeisto orumo, sugadintos reputacijos ir pablogėjusios sveikatos dėl ieškovės daugiau kaip prieš 10 metų pradėtas neteisėtas ikiteisminis tyrimas sutrukdė ieškovei dirbti visą nurodytą laikotarpį jos turėtą kvalifikaciją atitinkantį darbą, nes teisininkų darbo rinkoje svarbią reikšmę turi darbdavio pasitikėjimas teisininko darbo pareigų atlikimu ir klientams tinkamos kokybės teisinių paslaugų teikimu. Ieškovės kvalifikacija buvo aukšta, ji dirbo aukštesnės grandies teismo teisėja. Tokie padariniai teisiškai yra svarbūs kaip neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai. Jų kiekis, svarba, trukmė, įtaka asmens teisėms sudaro pagrindą nustatyti pakankamai didelį neturtinės žalos atlyginimą, kadangi pasireiškė poveikis daugeliui svarbių asmeninės ir profesinės srities teisių. Pažymėtina, kad teismas neteisėtų veiksmų prieš ieškovę trukmę vertino pasekmių požiūriu, t. y. kaip vieną iš neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų, o ne kaip savarankišką pagrindą priteisti žalos atlyginimą.
96. Ieškovės išteisinimas, nustačius, kad jos veiksmuose nėra nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, neeliminuoja galimybės taikyti drausminę atsakomybę dėl padarytų pažeidimų. Ieškovė iš teisėjo pareigų atleista Lietuvos Respublikos Prezidento 2010 m. lapkričio 5 d. dekretu dėl to, kad savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. Teisėjų taryba 2010 m. lapkričio 5 d. priėmė nutarimą patarti Lietuvos Respublikos Prezidentei atleisti ieškovę iš teisėjo pareigų savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą. Teisėjų taryba priėmė patarimą atleisti ieškovę, įvertinusi ieškovės veiksmus teisėjų etikos požiūriu. Išteisinimas dėl nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo nepadarymo nereiškia, kad nebuvo padaryti žeminantys teisėjo vardą teisėjų etikos požiūriu veiksmai. Vis dėlto būtent teisėjų etikos pažeidimai buvo konstatuoti nurodytame Teisėjų tarybos patarime, o vėliau – patvirtinti įsiteisėjusiu teismo sprendimu. Jeigu teisėjas padaro etikos pažeidimų, dėl kurių gali būti atleistas iš teisėjo pareigų kaip savo poelgiu pažeminęs teisėjo vardą, bet šie veiksmai nesudaro baudžiamojo nusikaltimo ar nusižengimo ir jis dėl baudžiamųjų kaltinimų išteisinamas, tai padaryti etikos pažeidimai neeliminuoja asmens

teisės į žalos atlyginimą, bet padaryti etikos pažeidimai vertinami kaip aplinkybė, dėl kurios gali būti atsižvelgiama nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį.

97. Pagal suformuotą kasacinio teismo praktiką nustatant neturtinės žalos dydį turi būti įvertinta visuma žalos dydžiui svarbių kriterijų, tiek tie, dėl kurių žalos dydis gali būti nustatomas didesnis, tiek tie, kurie galėtų būti pagrindas skirti mažesnę žalos atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-239-690/2015). Nagrinėjamu atveju ieškovei padarytos neturtinės žalos dydis – 75 000 Eur nustatytas atsižvelgiant į ieškovės galimybių dirbti pagal turimą išsilavinimą ir turėtą aukštą profesinę kvalifikaciją netekimą, į jos darbinių pajamų sumažėjimą ateityje po neteisėtai atlikto ikiteisminio tyrimo, ieškovei praradus gerą dalykinę reputaciją, į padarytą ilgalaikę įtaką jos asmeninėms teisėms ir profesinėms galimybėms. Kompensacijos dydis nustatytas ypač atsižvelgiant į ieškovei tenkančius neteisėto tyrimo neigiamus padarinius ieškovės profesiniam gyvenimui, dėl ko jai padaryta didelė žala. Nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį apeliacinės instancijos teismo sprendime nebuvo įvertinta tai, kad ieškovė yra padariusi teisėjo etikos pažeidimų, dėl kurių buvo atleista iš darbo. Ši aplinkybė sudaro pagrindą apeliacinės instancijos teismo sprendimu ieškovei priteistą neturtinės žalos atlyginimą sumažinti. Teisėjų kolegija sprendžia, kad, įvertinus visus reikšmingus kriterijus neturtinės žalos dydžiui nustatyti, siekiant suteikti pakankamą ir teisingą satisfakciją ieškovei už sukeltus neigiamus padarinius, priteistina 50 000 Eur suma.
98. Šis neturtinės žalos atlyginimo dydis priteistinas dėl asmens teisių pažeidimų, padarytų neteisėtais veiksmais operatyviniame tyrime, nepagrįstai apkaltinant ir nuteisiant, todėl jos dydis nelygintinas su tais atvejais iš teismų praktikos, kai buvo priteisiamas neturtinės žalos atlyginimas už kitokio pobūdžio žalą. Kasaciniuose skunduose yra teikiami pavyzdžiai ir neturtinės žalos atlyginimo priteisimo atvejai dėl sveikatos sutrikdymo, teisių pažeidimo atskirais neteisėtais veiksmais ikiteisminiame tyrime ar per ilga proceso trukmę. Tuo tarpu šiuo atveju yra nustatyta daug atskirų pažeidimų, kurie kiekvienas turi įtakos nustatytam neturtinės žalos dydžiui. Atitinkamai nėra pagrindo taikyti teismų praktikos, kai neturtinės žalos dydis buvo nustatytas vien tik už neteisėtus veiksmus ikiteisminiame tyrime ar vien tik dėl per ilgo proceso. Teisėjų kolegija sprendžia, kad atitinkami kasacinių skundų argumentai dėl nukrypimo nuo teismų praktikos nustatant neturtinės žalos dydį yra teisiškai nepagrįsti.
99. Dėl išdėstytų motyvų priteistas neturtinės žalos atlyginimo dydis sumažinamas, todėl apeliacinės instancijos teismo sprendimas pakeistinas (CPK 359 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

100. CPK 93 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Jeigu ieškinys patenkintas iš dalies, šiame straipsnyje nurodytos išlaidos priteisiamos ieškovei proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmestų ieškinio reikalavimų daliai.
101. Pagal CPK 98 straipsnio 1 dalį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas. Dėl šių išlaidų priteisimo šalis teismui raštu pateikia prašymą su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. Šios išlaidos negali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidų dydį patvirtinantys įrodymai nepateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos. Ieškovė ir atsakovei atstovaujantios institucijos nepateikė kasaciniame teisme bylinėjimosi išlaidas pagrindžiančių įrodymų, todėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimas nėra priteisiamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 2 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Pakeisti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. gruodžio 12 d. sprendimą ir priteisti ieškovei V. S. iš atsakovės Lietuvos Respublikos sumažinamą neturtinės žalos atlyginimo dydį – 50 000 (penkiasdešimt tūkstančių) Eur.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Goda Ambrasaitė-Balynienė

Algis Norkūnas

Algirdas Taminskas